

o. Marek Miławicki OP
Dominikański Instytut Historyczny w Krakowie
ORCID [0000-0001-9718-6216](https://orcid.org/0000-0001-9718-6216)

Teologia na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1661–1939

Wprowadzenie

Już od wieków średnich Lwów był ważnym ośrodkiem życia religijnego Rzeczypospolitej (zob. Babiak, Smirnow 2021). Był on siedzibą aż trzech diecezji – rzymskokatolickiej, prawosławnej, która w 1700 r. przyjęła unię z Rzymem i stała się archidiecezją greckokatolicką (unicką), oraz ormiańsko-apostolskiej, która również przyjęła unię w 1635 r., stając się archidiecezją ormiańskokatolicką. Wszystkie one musiały zadbać o wykształcenie teologiczne swoich duchownych. Dwie archidiecezje lwowskie – obrządku łacińskiego i greckokatolickiego – posiadały seminaria, natomiast ormiańskokatolicy kandydaci do kapłaństwa byli kształceni przez teatynów¹. We Lwowie różne zakony miały także oddzielne domy studiów teologicznych, w których przygotowywały swoich zakonników do stanu kapłańskiego; niektóre ośrodki miały rangę studiów generalnych, jak chociażby dominikanów czy jezuitów; mogły nawet nadawać tytuły naukowe (Rechowicz, red., 1975). To właśnie studium jezuickie dało początek Akademii Lwowskiej, ufundowanej w 1661 r. przez króla Jana II Kazimierza Wazę (1609–1672), stając się najstarszym uniwersytetem w mieście. I chociaż przez niemal stulecie nie była ona uznawana przez Akademię Krakowską (aż do zatwierdzenia dokumentu Jana Kazimierza przez króla Augusta III Sasa w 1758 r. i potwierdzenia go rok później przez papieża Klemensa XIII), to stała się ona kuźnią intelektualną dla południowo-wschodniej części dawnej Rzeczypospolitej. Wincenty Urban – absolwent lwowskiej uczelni, a późniejszy biskup wrocławski – wspominał:

Akt fundacyjny Uniwersytetu we Lwowie, podpisany przez Jana Kazimierza 20 stycznia 1661 roku, podkreślał uzasadnienie, że obok Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

¹ Zob. Szurek 1932; Szurek 1943: 245–251; Błażejovskij 1975; Błażejovskij 1979: 205–248; Smirnow 2003: 25–39; Levytsky 2020: 37–48.

dla Korony, a Bartoriańskiego w Wilnie dla Litwy, winien istnieć Uniwersytet we Lwowie dla Ziem Ruskich. (Urban 1983b: 21).

Od początku, tj. od 1661 r., działał w Akademii Wydział Teologiczny (WT), który formował przyszłych duchownych i teologów (Zschokke 1894: 295–298; Łuszczak 2010; Łuszczak 2011: 43–63).

Z pewnością korzystało z niego miejscowe duchowieństwo zarówno łacińskie, jak i innych obrządków wschodnich; możliwe, że także niektóre zakony – jak na przykład dominikanie, którzy przez cały ten czas mieli własne *studium generale* (od 1605 r.), w nim kształcili swoich braci i nadawali im stopnie naukowe (Miławicki 2006: 39–50). Niezależnie od tego był to ważny ośrodek, który nie tylko formował intelektualnie kadry kościelne, ale także stał się miejscem polemik teologicznych, szczególnie z przedstawicielami prawosławia, którzy również walczyli o wpływy i rząd dusz na tym obszarze.

Sytuacja zmieniła się w 1772 r. Wtedy bowiem doszło do pierwszego rozbioru państwa polskiego, w wyniku którego Lwów i znaczna część województwa ruskiego, a także części województw bełskiego, wołyńskiego i podolskiego znalazły się w granicach Austro-Węgier. Ponadto w następnym roku doszło do kasaty Towarzystwa Jezusowego, które prowadziło Akademię Lwowską. Uczelnię początkowo przekształcono w liceum akademickie ze znacznie mniejszymi uprawnieniami (np. nie nadawało stopni doktorskich), a w 1784 r. cesarz Józef II Habsburg (1741–1790) powołał do istnienia już świecki uniwersytet – Uniwersytet Józefiński (*Universitas Josephina*), ukształtowany w duchu józefińskim (Urban 1983b: 22). Pod względem polityki wyznaniowej józefinizm prowadził do podporządkowania Kościoła monarchii, idąc w kierunku utworzenia Kościoła państwowego – odseparowanego od Stolicy Apostolskiej i z narzuconą przez cesarza własną wizją zarówno pod względem jego organizacji, jak i systemu kształcenia. Dlatego też monarchia austriacka odebrała duchowieństwu kościelnemu prawo nauczania, a powierzyła je nauczycielom świeckim, przesiąkniętym absolutyzmem oświeceniowym. Jak się jednak okazało, nie udało się do końca podporządkować szkolnictwa państwu, a to z powodu braków kadrowych. Część szkół nadal pozostawała w rękach kościelnych, niektóre klasztory wręcz zmuszono do prowadzenia szkół, jak na przykład dominikanów i franciszkanów lwowskich (por. Miławicki 2020–2021: 139–181). Jednak w pewnym stopniu udało się wprowadzić józefiński system edukacyjny, którego celem było przygotowanie urzędników, a nie myślicieli i naukowców (Kink 1854; Finkel 1894: 42, 46; Dybiec 2011: 67).

Zasada ta dotyczyła również kształcenia teologicznego – duchowni mieli być jedynie urzędnikami kościelnymi. Dlatego też władze austriackie zlikwidowały seminaria duchowne prowadzone przez diecezje i zakony. Wszyscy kandydaci do kapłaństwa (diecezjalni i zakonni) kształcili się w specjalnych instytutach teologicznych działających przy uniwersytetach (Zschokke 1894: 298–307). We Lwowie jeszcze w ostatnich dekadach

XVIII stulecia funkcjonowały dwa specjalne Studia Generalne – pierwsze dla łacinników i Ormian², a drugie dla unitów³. W latach dwudziestych XIX w. w poszczególnych diecezjach istniały instytuty teologiczne, w których każda diecezja kształciła swoich kleryków (Kumor 1972: 369–373). W stolicy Królestwa Galicji i Lodomerii istniał także oddzielny instytut teologiczny dla zakonników (Piech 2011: 249–258). Realizowały one taki sam program, jaki obowiązywał na uniwersyteckich wydziałach teologicznych. Jak wynika z biogramów różnych duchownych związanych ze Lwowem czy Galicją, większość z nich kształciła się na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego (UL). Tam też zdobywali kolejne stopnie naukowe – doktora i profesora teologii. Niestety, w tym okresie kształcenie ograniczało się do nauczania się na pamięć skryptów i podręczników, narzuconych z góry przez państwo, co nie sprzyjało poszukiwaniom naukowym czy debatom teologicznym i społecznym.

Wydaje się, że dopiero w drugiej połowie XIX w., kiedy józefinizm oficjalnie się zakończył, udało się wpuścić świeże powietrze do uniwersytetów, również do studiów teologicznych. Kadra profesorska była bardziej otwarta na wiedzę i badania naukowe, zaczęła zdobywać wykształcenie w różnych ośrodkach uniwersyteckich w Europie, już nie ograniczając się do uniwersytetów austriackich. Zauważalne było to również na Wydziale Teologicznym UL. Stan ten trwał aż do wybuchu drugiej wojny światowej.

We wrześniu 1939 r. okupanci sowieccy nie tylko zmienili nazwę uniwersytetu z Uniwersytetu Jana Kazimierza na Lwowski Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki (od stycznia 1940 r.), ale także przeprowadzili reformę jego struktury, usuwając Wydział Teologiczny. Część profesorów opuściła wówczas Lwów i udała się do Generalnego Gubernatorstwa (pod okupację niemiecką), uciekając przed ewentualnymi represjami. Co prawda Wydział Teologiczny był obecny w strukturach Tajnego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1941–1944, działając przede wszystkim w murach Wyższego Seminarium Duchownego obrządku łacińskiego, to jednak jego status i funkcjonowanie daleko odbiegały od norm uniwersyteckich (Draus 2005: 112–114, 116–117; Draus 2007: 88–90, 144–145, 204–212).

Istnieje bardzo bogata literatura przedmiotu, dotycząca zarówno dziejów Uniwersytetu Lwowskiego, nauk teologicznych na lwowskim Wydziale Teologicznym (m.in. organizacji nauczania, historii katedr, warunków bytowych, pochodzenia społecznego i postaw ideowo-politycznych pracowników)⁴, jak i Kościoła katolickiego na ziemiach

² Zob. Rechowicz 1948: 209–224; Rechowicz: 1955: 61–107; Rechowicz 1956: 119–160.

³ Zob. Андронович 1921: 123–195; Андронович 1922: 185–217; Андронович 1925: 43–105; Андронович 1927: 33–118; Андронович 1929: 1–80; Андронович 1936: 61–505; Пристай 2003; Хоркава 2016: 81–90.

⁴ Z ważniejszych prac poświęconych dziejom Wydziału Teologicznego UL zob. Długosz 1934: 5–36; Stach 1934: 37–146; Urban 1983b; Wołczański 1987/1988: 7–82; Wołczański 1992; Wołczański 2002; Wołczański 2011: 77–144; Wołczański 2017: 293–383; Wołczański 2020: 109–130. Zob. także prace poświęcone historii uniwersytetu: Finkel 1984; Starzyński 1894; Przeniosło, Przeniosło 2020: 129–154; Przeniosło, Przeniosło 2022.

wschodnich dawnej Rzeczypospolitej i biografistyki kościelnej⁵. Z tego też powodu nie będę szczegółowo charakteryzować struktury całego Wydziału Teologicznego na UL, programów studiów teologicznych czy inicjatyw naukowo-organizacyjnych tego Wydziału. Informacje oraz opracowania tych zagadnień ograniczę do niezbędnego minimum.

W niniejszej pracy teologię rozumiem jako nauki teologiczne, które od początku istnienia Uniwersytetu Lwowskiego zajmowały istotne miejsce w strukturze lwowskiej uczelni i były przez niemalże trzysta lat przedmiotem nauczania na Wydziale Teologicznym lwowskiej *Alma Mater*.

W pierwszej części swojej pracy skupię się przede wszystkim na przedstawieniu kadry naukowo-dydaktycznej związanej z lwowską uczelnią. Zaprezentuję wykładowców zasiadających we władzach Uniwersytetu Lwowskiego oraz we władzach Wydziału Teologicznego UL, wskazując nazwę katedry i okres pracy na lwowskiej uczelni (zob. Tabela). Krótko omówię działalność nauczycieli akademickich, ich status zawodowy oraz aktywność w życiu kościelnym i naukowym. Zwięźle scharakteryzuję informacje dotyczące liczby studentów Wydziału Teologicznego.

Druga część mojego artykułu, którą zatytułowałem *Postscriptum teologiczne*, to swoisty komentarz dotyczący zawartości wybranych teczek osobowych pracowników Wydziału Teologicznego (prawie 140 jednostek archiwalnych), które znajdują się w zasobach Państwowego Archiwum Obwodu Lwowskiego (DALO). W opisie 5 Zespołu 26, który był przedmiotem opracowania, niestety zachowały się wyjątkowo skromne materiały odnoszące się do wykładowców Wydziału Teologicznego UL. Porównując je z analogicznymi dokumentami pracowników innych wydziałów Uniwersytetu Lwowskiego (por. Przeniosło 2017: 157–165) z łatwością można zauważyć, że papiery te zostały przetrzebione, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Trudno stwierdzić, gdzie leży tego przyczyna: czy należy jej szukać w jakichś wydarzeniach (np. wojennych) czy w osobach, które mogły je wynieść z archiwum.

Szczególnie skromne w opisie 5 Zespołu 26 są materiały po duchownych wykładowcach, którzy w strukturach wydziału i całego uniwersytetu odgrywali ważną rolę, sprawując urząd rektora, prorektora, dziekana, prodziekana czy kierownika katedry. Znacznie pełniejsze zachowały się dokumenty tych pracowników, którzy już tak znaczącej roli w życiu wydziału nie odgrywali. Wielkość tych teczek jest skromniejsza⁶.

⁵ Biogramy teologów i pisarzy religijnych, w tym wielu profesorów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego, można znaleźć w takich wydawnictwach leksykograficznych, jak np. *Słownik polskich teologów katolickich*, który jest wydawany w Warszawie od 1981 r., czy dwudziestotomowa *Encyklopedia katolicka* wydawana w Lublinie.

⁶ Trzeba też mieć świadomość, iż w teczkach mogą się znajdować dokumenty dotyczące innych wykładowców, np. teczka Teodozija Hałuszczynskiego zawiera materiały odnoszące się do ks. Jakuba Demitrowskiego, pracującego w Katedrze Socjologii Chrześcijańskiej w latach 1919–1924.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 351, [AUWR_UA_000_26_0_5_351_49481](#).

W części poświęconej pracownikom naukowym wykorzystam ich akta personalne, aby te osoby, często już zapomniane, wydobyć na światło dzienne. Z zachowanego zasobu wybiorę kilka fotografii, które moim zdaniem są interesujące.

Część I. Geneza. Kadra naukowo-dydaktyczna. Studenci

1. Początki teologii w Akademii Lwowskiej

Lwowska *Alma Mater* wyrosła ze studium teologicznego prowadzonego we Lwowie przez jezuitów, którzy przede wszystkim nauczali duchownych diecezjalnych. Na mocy odpowiedniego dyplomu w kolegium wprowadzono nauczanie teologii scholastycznej i teologii moralnej oraz utworzono dwa wydziały – *atrium* i *scienciarum*, które stały się podwaliną pod późniejszy wydział teologiczny Akademii Lwowskiej (Załęski 1900: 1–20, 31–43). Na ówczesnym wydziale *scienciarum* wykładano egzegezę Nowego Testamentu i język hebrajski (Finkel 1894: 20–21).

Dekret króla Jana Kazimierza dawał Akademii Lwowskiej status studium generalnego, czyli szkoły z nauczaniem teologii scholastycznej, teologii moralnej, filozofii, matematyki, obojga praw, medycyny i sztuk wyzwolonych, a także innych dyscyplin, których nauczali członkowie Towarzystwa Jezusowego (Długosz 1934: 5–8). Niestety, przez długi czas Akademia Krakowska nie uznawała istnienia lwowskiej wszechnicy, sobie rezerwując monopol na promowanie doktorów i profesorów (Jaworski 1912: 25–37; Wicher 1926: 46–52)⁷. Protestowała również Akademia Zamojska. Mimo to jezuici ciągle wykładali w niej teologię, a od 1663 r., w ograniczonym zakresie, nadawali stopnie naukowe z teologii i filozofii. Stan ten trwał aż do połowy XVIII w., kiedy 19 kwietnia 1758 r. król August III Sas (1696–1763) zatwierdził akt swojego poprzednika króla Jana II Kazimierza Wazy, a rok później, 26 marca, papież Klemens XIII (1693–1769) potwierdził go specjalną bullą. Jednak już niespełna ćwierć wieku później zakon jezuitów został skasowany, w tym wszystkie instytucje i kolegia jezuickie. Swoją żywot – przynajmniej na krótki czas – zakończyła także Akademia Lwowska, a w jej miejsce powołano liceum (Redzik 2006: 95). Wykłady z teologii zostały wówczas przeniesione do jednego z klasztorów lwowskich. Rozporządzenie cesarskie z 31 maja 1776 r. powołało do życia trzy katedry: 1) Pisma Świętego i Historii Kościoła, 2) Teologii Dogmatycznej i 3) Teologii Moralnej. Dyrektorowanie studium teologicznego powierzono dominikaninowi Wincentemu Dichaniczowi⁸ (1723–1797)⁹, który

⁷ O sporach jezuitów z Akademią Krakowską – zob. np. Jaworski 1912: 25–37; Wicher 1926: 46–52. Konflikt ten nie dotyczył tylko założenia uniwersytetu we Lwowie. Akademia Krakowska także blokowała jezuitom zakładanie szkół wyższych i kolegiów albo doprowadzała do ich likwidacji – zob. np. Banach 1998: 134–135.

⁸ AWOP, Bücher nr 57, fol. 19 recto + 227 recto.

⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 580, [AUWR_UA_000_26_0_5_580_49471](#).

jednocześnie kierował Katedrą Teologii Dogmatycznej (Чорний, Сіромський 2011: 445), Katedrę Teologii Moralnej objął kolejny dominikanin Marian Husl (1743–1779), rodem z Bozen w Tyrolu, należący do niemieckiej prowincji zakonu¹⁰, a po jego śmierci (miała ona miejsce w klasztorze lwowskim) stanowisko to pełnił także dominikanin Bernard Domosławski¹¹ (1734–1821)¹². Warto podkreślić, iż dwaj pierwsi dominikańscy profesowie należeli do austro-węgierskiej prowincji Imperii (por. Dóci 2018). W tym czasie zajęcia prowadził jeszcze jezuita Józef Skobera (1735–1788) (Grzebień, oprac., 1996: 621; Кметь 2014: 434), który uczył języka hebrajskiego. Dominikanie Dichanicz i Domosławski wykładali jeszcze później, już na Wydziale Teologicznym uniwersytetu erygowanego przez cesarza Józefa II (Wołczański 2011: 79–80).

2. Wykładowcy Wydziału Teologicznego we władzach uniwersytetu

Wykładowcy Wydziału Teologicznego odgrywali istotną rolę zarówno na samym Wydziale, jak i na całym Uniwersytecie Lwowskim. Dziekani i prodziekani oraz delegaci zasiadali we władzach uniwersyteckich, tworząc senat akademicki. Niektórzy z nich pełnili najwyższe stanowiska na uniwersytecie – rektora i prorektora. O ile w tzw. okresie jezuickim rektorami Akademii Lwowskiej byli zakonnicy, o tyle w późniejszych okresach, począwszy od 1784 r., urząd ten pełnili przedstawiciele różnych wydziałów. Rektora i prorektora (od 1848 r.) wybierano co roku. Często zdarzało się, że ustępujący rektor obejmował stanowisko prorektora.

Z Wydziału Teologicznego wywodziło się aż trzydziestu trzech rektorów. Na Uniwersytecie Józefińskim (w latach 1784–1805) było ich siedmiu: Wacław Betański (1715–1786)¹³, Józef Wimmer (1890–1952), Jan Potoczki (niem. Jan Ritter von Pottock) (1759–1832), Antoni Angełłowicz (ukr. Антоній Ангелович)¹⁴ (1756–1814)¹⁵, Kajetan Kicki (1740–1812), Jan Zemantsek (1752–1825) i Mikołaj Skorodyński (ukr. Микола Скородинський) (1757–1805)¹⁶. Stanowili oni 20% wszystkich rektorów, zarządzających uniwersytetem w tym

¹⁰ APPDKr, Lw 91, k. 289; AWOP, Bücher nr 55, fol. 45 recto; AWOP, Bücher nr 57, fol. 223.

¹¹ Zob. Barącz 1861: t. 2, 142; Świętochowski 1939–1946: 321; Świętochowski 1985: t. 4, 103; Grzebień 1981: 412; Чорний 2011a: 457).

¹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 605, [AUWR_UA_000_26_0_5_605_49468](#).

¹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 103, [AUWR_UA_000_26_0_5_103_56111](#).

¹⁴ W całym artykule stosuję imiona i nazwiska greckokatolickich duchownych spolszczone w postaci tradycyjnej. Przy niektórych nazwiskach duchownych greckokatolickich podaję imiona i nazwiska zapisane alfabetem cyrylickim bez ich transkrypcji. Dotyczy to nazwisk osób narodowości ukraińskiej, których działalność na Wydziale Teologicznym przypada na okres od drugiej połowy wieku XVII do końca XIX. W polskiej literaturze przedmiotu nazwiska te występują w wersji spolszczonej w postaci tradycyjnej.

W przypadku sześciu duchownych narodowości ukraińskiej (Михайло Гарасевич, Іван Бартошевський, Йосиф Комарницький, Юліан Дзєрович, Тодозій Галушинський, Тит Мишковський) dodatkowo podaję także transkrypcję, gdyż te nazwiska występują w literaturze polskiej również w takim wariantcie.

¹⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 21, [AUWR_UA_000_26_0_5_21_49167](#).

¹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1734, [AUWR_UA_000_26_0_5_1734_49396](#).

dwudziestoleciu. W czasie działania Liceum Lwowskiego (1805–1817) na jedenastu rektorów tylko dwóch reprezentowało Wydział Teologiczny. Byli to: Jan Hoffmann (1753–1835) i ks. Andrzej Zeissl (w DALO jako Andrzej Zeisl) (1756–1829)¹⁷. W latach 1817–1918, kiedy działał C.K. Uniwersytet Franciszkański, z Wydziału Teologicznego pochodziło dwudziestu czterech rektorów. Stanowiło to ponad jedną czwartą wszystkich rządców lwowskiej *Alma Mater*. Niektórzy z nich, jak chociażby księża Onufry Krynicki (ukr. Онуфрій Криницький) (1791–1867)¹⁸, Albert Filarski (1831–1898)¹⁹, Klemens Sarnicki (ukr. Климент Сарницький) (1832–1909)²⁰ i Adam Gerstmann (1873–1940)²¹ urząd ten pełnili dwukrotnie. Należy jednak zaznaczyć, że wymieniony tu ks. Filarski drugiej kadencji nie dokończył, rządził tylko przez jeden semestr. Ksiądz Józef Bilczewski (1860–1923)²² kierował uczelnią tylko przez niecały semestr, zaledwie kilka miesięcy, gdyż Stolica Apostolska mianowała go arcybiskupem lwowskim obrządku łacińskiego²³.

Od 1848 r. na uczelni lwowskiej zaczęła istnieć instytucja prorektora uniwersyteckiego, a w 1920 – także jego zastępcy. W latach 1848–1940 było siedemdziesięciu dziewięciu prorektorów, z których dziewiętnastu pochodziło z Wydziału Teologicznego. Niektórzy z nich, jak ks. Albert Filarski, ks. Klemens Sarnicki i ks. Kazimierz Wais (1865–1934)²⁴, funkcję tę pełnili kilka razy. Zazwyczaj prorektorami zostawały osoby, którzy w poprzednim roku akademickim pełnili funkcję rektora uniwersytetu. Dotyczy to prawie 95% interesujących nas tutaj kapłanów. Tylko ostatni prorektor ks. Piotr Stach nie był rektorem uniwersytetu. Co też ciekawe, rektorami, a następnie prorektorami zostawali profesorowie, którzy wcześniej pełnili najwyższe stanowiska dziekana i prodziekana Wydziału Teologicznego. Statystyka inaczej wyglądała w odniesieniu do dziekanów i prodziekanów, bo choć kadencje – podobnie jak w przypadku rektorów i prorektorów – wynosiły jeden rok, częstotliwość występowania tych samych osób była znacznie większa. Z kolei niektórzy profesorowie nigdy nie zostali powołani na ten urząd (por. Wołczański 2017: 309).

3. Struktura Wydziału Teologicznego – katedry

Mimo że od momentu podpisania 21 października 1784 r. aktu fundacyjnego przez cesarza Józefa II uczelnia miała już świecki charakter, to wśród czterech fakultetów znalazł się także Wydział Teologiczny. Zasadniczo składał się on z trzech katedr:

¹⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2021, [AUWR_UA_000_26_0_5_2021_49375](#).

¹⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 989, [AUWR_UA_000_26_0_5_989_49438](#).

¹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1949, [AUWR_UA_000_26_0_5_1949_49379](#).

²⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1688, [AUWR_UA_000_26_0_5_1688_49402](#).

²¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 406, [AUWR_UA_000_26_0_5_406_49478](#).

²² DALO, z. 26, op. 5, spr. 119, [AUWR_UA_000_26_0_5_119_56095](#).

²³ Por. Urban 1983b; Machniak 2001; Starowieyski 2002; Wołczański, red., 2003; Chajko 2009/2010; Osadczy, red., 2011; Kałużny 2015.

²⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 198, [AUWR_UA_000_26_0_5_198_49488](#).

1) Katedry Historii Kościoła i Pisma Świętego, 2) Katedry Teologii Dogmatycznej oraz 3) Katedry Teologii Moralnej. Jednak w 1805 r. uniwersytet przeniesiono oficjalnie ze Lwowa do Krakowa i połączono z tamtejszą Akademią, natomiast w grodzie nad Pełtwią w jego miejsce utworzono Liceum Akademickie (Redzik 2006: 96). Cały zakres programu nauczania, zamykający się w ramach trzyletniego cyklu, rozdzielono między cztery katedry: 1) Katedrę Starego i Nowego Testamentu, 2) Katedrę Teologii Dogmatycznej, 3) Katedrę Teologii Moralnej i Teologii Pastoralnej z Katechetyką oraz 4) Katedrę Historii Kościoła (Wołczański 2011: 84; Wołczański 2017: 299).

Reaktywowana w 1817 r. przez cesarza Franciszka I uczelnia lwowska nadal posiadała Wydział Teologiczny. Składał się on już z sześciu katedr, jednak w późniejszym okresie ich liczba wzrosła. Ksiądz Teofil Długosz wymienia następujące katedry działające w XIX stuleciu: 1) Katedrę Historii Kościoła, 3) Katedrę Starego Testamentu i Języków Wschodnich, 4) Katedrę Nowego Testamentu, 5) Katedrę Dogmatyki, 6) Katedrę Teologii Moralnej, 7) Katedrę Prawa Kanonicznego (dopiero od drugiej połowy XIX w.) oraz 8) Katedrę Teologii Pastoralnej (Długosz 1934: 19–30).

Il. 1. Grono profesorów Wydziału Teologicznego, październik 1917

Górny rząd od lewej: ks. Kazimierz Wais, ks. Stanisław Narajewski, ks. Błażej Jaszowski, ks. Tyt Myszkowski, ks. Franciszek Lisowski. Środkowy rząd od lewej: ks. Józef Komarnicki, ks. Adam Gerstman, ks. Iwan Bartoszewski. Dolny rząd od lewej: ks. Władysław Żyła, ks. Mieczysław Tarnawski, ks. Szczepan Szydelski, ks. Ignacy Grabowski, ks. Józef Boczar

W latach 1919–1939 doszło do reorganizacji Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jana Kazimierza (UJK). Wydział się znacznie rozrósł. Ostatecznie doszło do powstania siedemnastu katedr. Były to: 1) Katedra Nauk Biblijnych Starego Testamentu,

2) Katedra Nauk Biblijnych Nowego Testamentu, 3) Katedra Pomocniczych Nauk Biblijnych, 4) Katedra Teologii Fundamentalnej, 5) Katedra Teologii Dogmatycznej, 6) Katedra Teologii Moralnej Ogólnej, 7) Katedra Teologii Moralnej Szczegółowej, 8) Katedra Teologii Pastoralnej, 9) Katedra Homiletyki, 10) Katedra Katechetyki i Pedagogiki, 11) Katedra I Filozofii Chrześcijańskiej, 12) Katedra II Filozofii Chrześcijańskiej, 13) Katedra Historii Kościoła Powszechnego, 14) Katedra Historii Kościoła w Polsce i na Rusi, 15) Katedra Sztuki Kościelnej, 16) Katedra Prawa Kanonicznego oraz 17) Katedra Socjologii Chrześcijańskiej.

4. Władze Wydziału Teologicznego

W okresie funkcjonowania Liceum Lwowskiego (Akademickiego) w latach 1805–1817 nie wybierano dziekana. Na Uniwersytecie Józefińskim, począwszy od 1801 r., na czele wydziału stał dyrektor studiów. Początkowo na to stanowisko powoływano osoby wierne ideom józefińskim, lekceważąco traktujące więzi z Kościołem katolickim (Wołczański 2011: 82). Instytucję dyrektora studiów zniosła dopiero ustawa z 1849 r. W ciągu tych 48 lat na stanowisku tym zasiadało sześciu kapłanów, pełniąc ten urząd przez wiele lat. Listę rozpoczyna arcybiskup ormiańskokatolicki Jan Symonowicz (1740–1816)²⁵, któremu udało się wprowadzić wiele zmian²⁶. Dzięki niemu przywrócono prawo promocji doktorskich, a w 1806 r. przeniesiono wykłady z greckokatolickiego Generalnego Seminarium Duchownego do Liceum Lwowskiego²⁷. On także powołał wybitnych wykładowców. Wśród nich znaleźli się przedstawiciele archidiecezji lwowskiej obrządku ormiańskiego: Franciszek Zachariasiewicz (1770–1845)²⁸, który wykładał w Katedrze Historii Kościoła²⁹, oraz Deodat Maramorosz (1772 – po 1828)³⁰ – profesor Katedry Teologii Moralnej w latach 1806–1813 (Zaleski 2001: 75; Чорний 2014: 95). Pierwszy z nich dwie dekady później sam był dyrektorem studium przez pięć lat.

W ciągu 48 lat funkcjonowania urzędu dyrektora studium sprawowało go sześć osób, wspomniany już Symonowicz – przez 10 lat, i ks. Andrzej Zeissl – przez 18 lat. Pozostali byli już znacznie krócej; chociaż można jeszcze zwrócić uwagę na ks. Dymitra Goydana (1790–1858), który urząd dyrektora pełnił przez dziewięć lat, a więc tylko o rok krócej niż Symonowicz (Rechowicz 1965: 136). Za kadencji ks. Zeissla nie tylko doszło do zmiany programu, lecz także nastąpiła rozbudowa struktury wydziału przez dodanie studium prawa kanonicznego i egzegezy Nowego Testamentu oraz nauki języka greckiego. Wtedy też

²⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1847, [AUWR_UA_000_26_0_5_1847_49389](#).

²⁶ Por. Barącz 1856: 472–474; Barącz 1869: 142–143; Petrowicz 1988: 242–273; Nadraga 2015: 179–18; Stopka 2009–2010: 297–299.

²⁷ Symonowicz był dyrektorem studium teologicznego w okresie, kiedy funkcjonowało Liceum.

²⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 729, [AUWR_UA_000_26_0_5_729_49457](#).

²⁹ Por. Gabryel 1983a: 496–498; Nitecki 1992: 232; Nowak 1999: 68–70; Zaleski 2001: 109.

³⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1195, [AUWR_UA_000_26_0_5_1195_69124](#).

postanowiono nie obciążać studentów wiedzą teoretyczną, lecz położono akcent na aspekty pastoralno-praktyczne. Wprowadzono dodatkowe zajęcia z innych dziedzin życia, jak chociażby rolnictwo. Niestety, zaniechano dyskusji naukowych. Ewidentnie miało to odpowiadać józeffińskiemu duchowi studiów, których celem było wychowanie praktyka i urzędnika. Z pewnością w duchu tym działali pozostali dyrektorzy studium, chociaż już za ich kadencji nie było znacznych zmian zarówno w strukturze wydziału, jak i w programie nauczania.

Zmiany nastąpiły po 1848 r., kiedy stanowisko dyrektora studium przestaje funkcjonować, a władza przechodzi na dziekana i Kolegium Profesorów, składające się profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz dwóch delegatów – docentów z głosem doradczym. To właśnie kolegium wybierało co roku rektora uniwersytetu. Rektor, prorektor, jak również dziekani i prodziekani wydziałów, a także delegaci (po jednym z wydziału) wchodził w skład senatu akademickiego. Wydział Teologiczny zawsze miał w senacie swoich reprezentantów, którzy też aktywnie uczestniczyli w życiu uczelni. Natomiast na szczęblu fakultetów najwyższą władzę pełniła rada wydziału. To właśnie ona wybierała dziekana spośród profesorów zwyczajnych. Dziekan był przełożonym wydziału i przewodniczył Kolegium Profesorów (Długosz 1934: 9).

Instytucja dziekana wydziału istniała od powołania uniwersytetu przez Józefa II aż do okupacji sowieckiej we wrześniu 1939 r. Wyjątek stanowił jedynie okres Liceum Lwowskiego, kiedy nie powoływano dziekanów wydziałów. Wydziałami kierowali wspomniani już dyrektorzy studium. W ponad stu pięćdziesięcioletniej historii wydziału funkcję dziekana sprawowały 54 osoby. Przerwa w wybieraniu czy mianowaniu dziekanów miała miejsce w okresie istnienia Liceum Akademickiego. Najdłużej – gdyż 15 lat – funkcję dziekana pełnił ks. Onufry Krynicki. Na drugim miejscu był ks. Rudolf Lewicki (ukr. Рудолф Левицький) (1783–1851)³¹, który był nim przez 8 lat, a na trzecim *ex aequo* – ks. Jan Finsiger (?–?)³² i ks. Adam Gerstmann, którzy urząd ten pełnili przez 7 lat. Sześć lat dziekanem był ks. Józef Delkiewicz (ukr. Йосиф Делькевич) (1822–1912)³³, a rok krócej – bazylianin o. Klemens Sarnicki. Przez cztery lata urząd dziekański piastowało kolejnych pięciu kapłanów: Modest Hryniewicz (ukr. Модест Гриневецький) (1758–1823)³⁴, Franciszek Kostek (ukr. Франц Костек) (ukr. 1828–1883)³⁵, Albert Filarowski, Ludwik Kloss (1845–1902)³⁶ i Piotr Stach (1886–1961)³⁷. Trzy lata funkcję tę pełniło aż jedenastu księży: Arseniusz Radkiewicz (ukr. Арсеній Радкевич) (1759–1821)³⁸,

³¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1065, [AUWR_UA_000_26_0_5_1065_49433](#).

³² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1950, [AUWR_UA_000_26_0_5_1950_49378](#).

³³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 555, [AUWR_UA_000_26_0_5_555_49472](#).

³⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 515, [AUWR_UA_000_26_0_5_515_49474](#).

³⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 933, [AUWR_UA_000_26_0_5_933_49443](#).

³⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 855, [AUWR_UA_000_26_0_5_855_49451](#).

³⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1805, [AUWR_UA_000_26_0_5_1805_49392](#).

³⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1586, [AUWR_UA_000_26_0_5_1586_49406](#).

Maciej Szankowski (ukr. Матвій Шанковський) (1759–1814)³⁹, Ignacy Penka (1793–1855)⁴⁰, Jakub Gierowski (ukr. Яків Геровський) (1794–1850)⁴¹, Sebastian Tyczyński (1799–1853)⁴², Ludwik Malinowski (1889–1962)⁴³, Sylwester Sembratowicz (ukr. Сильвестр Сембратович) (1836–1898)⁴⁴, Józef Watzka (1831–1909)⁴⁵, Iwan Bartoszewski (ukr. Іван Бартошевський, w DALO jako Jan Bartoszewski) (1852–1920)⁴⁶, Stanisław Narajewski (1860–1943)⁴⁷ i Stanisław Żukowski (1873–1944)⁴⁸. Kolejnych ośmiu było dziekanami przez dwa lata. Do tego grona zaliczają się: Marcin Barwiński (ukr. Мартин Барвінський) (1784–1865)⁴⁹, Jan Kucharski (1805–1874)⁵⁰, Józef Czerlunczakiewicz (ukr. Йосиф Черлунчакевич) (1829–1911)⁵¹, Błażej Jaszowski (1856–1921)⁵², Kazimierz Wais, Franciszek Lisowski (1876–1939)⁵³, Szczepan Szydelski (1872–1967)⁵⁴ i Aleksy Klawek (1890–1969)⁵⁵. Ostatnia, największa grupa, bo licząca aż 20 osób, na stanowisku dziekana wydziału zasiadała jedynie przez rok. W gronie tym znaleźli się: Józef Wimmer, Józef Rotter (?–?)⁵⁶, Mikołaj Skorodyński, Jan Potoczki, Franciszek Zachariasiewicz, Sebastian Iwański (1800–1854)⁵⁷, Łukasz Solecki (1827–1900)⁵⁸, Jan Mazurkiewicz (1827–1895)⁵⁹, Marceli Paliwoda (1840–1895)⁶⁰, Eustachy Skrochowski (1843–1895)⁶¹, Józef Bilczewski, Jan Fijałek (1864–1936), Jan Żukowski (1870–1911)⁶², Maciej Sieniatycki (1869–1949)⁶³, Władysław Żyła (1877–1925)⁶⁴, Mieczysław Tarnawski

³⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2089, [AUWR_UA_000_26_0_5_2089_49369](#).

⁴⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1478, [AUWR_UA_000_26_0_5_1478_49411](#).

⁴¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 405, [AUWR_UA_000_26_0_5_405_49479](#).

⁴² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1916, [AUWR_UA_000_26_0_5_1916_49385](#).

⁴³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1181, [AUWR_UA_000_26_0_5_1181_49424](#).

⁴⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1707, [AUWR_UA_000_26_0_5_1707_49401](#).

⁴⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 217, [AUWR_UA_000_26_0_5_217_49485](#).

⁴⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 71, [AUWR_UA_000_26_0_5_71_56143](#).

⁴⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420](#).

⁴⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461](#).

⁴⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 67, [AUWR_UA_000_26_0_5_67_56147](#).

⁵⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1029, [AUWR_UA_000_26_0_5_1029_49435](#).

⁵¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2060, [AUWR_UA_000_26_0_5_2060_49370](#).

⁵² DALO, z. 26, op. 5, spr. 2261, [AUWR_UA_000_26_0_5_2261_49360](#).

⁵³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1113, [AUWR_UA_000_26_0_5_1113_49429](#).

⁵⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2116, [AUWR_UA_000_26_0_5_2116_49368](#).

⁵⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450](#).

⁵⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1642, [AUWR_UA_000_26_0_5_1642_49403](#).

⁵⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 763, [AUWR_UA_000_26_0_5_763_49456](#).

⁵⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1778, [AUWR_UA_000_26_0_5_1778_49393](#).

⁵⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1164, [AUWR_UA_000_26_0_5_1164_49425](#).

⁶⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1450, [AUWR_UA_000_26_0_5_1450_49415](#).

⁶¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1737, [AUWR_UA_000_26_0_5_1737_49395](#).

⁶² DALO, z. 26, op. 5, spr. 681, [AUWR_UA_000_26_0_5_681_49460](#).

⁶³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1716, [AUWR_UA_000_26_0_5_1716_49399](#).

W teczce tej jest informacja o ks. Janie Ślósarzu, którego teczka została także zdigitalizowana.

⁶⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1755, [AUWR_UA_000_26_0_5_1755_70590](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 669, [AUWR_UA_000_26_0_5_669_49463](#).

(1886–1928)⁶⁵, Andrzej Mytkowicz (1873–1954)⁶⁶, Józef Umiński (1888–1954)⁶⁷ i Jan Stepa (1892–1959)⁶⁸. Przez półtora roku urząd pełnił ks. Michał Wyszyński (1890–1972)⁶⁹, dziekanem przez dwa i pół roku był ks. Józef Komarnicki (ukr. Йосиф Комарницький, w DALO jako Józef Komarnicki) (1852–1920)⁷⁰, w roku akademickim 1906/07 przez jeden semestr – ks. Alojzy Jougan (1855–1942)⁷¹. Niektórzy pełnili jedynie obowiązki dziekana, faktycznie nie będąc wybierani i mianowani na to stanowisko. Dotyczy to jednak tylko trzech osób, które i tak wcześniej były dziekanami.

W 1848 r. ustanowiono urząd prodziekana Wydziału Teologicznego. W latach 1848–1940 pełniło go 36 osób. Trzynastu, tj. Łukasz Solecki, Jan Mazurkiewicz, Marceli Paliwoda, Józef Bilczewski, Jan Fijałek, Błażej Jaszowski, Jan Żukowski, Maciej Sieniatycki, Franciszek Lisowski, Szczepan Szydelski, Władysław Żyła, Andrzej Mytkowicz i Józef Umiński, było nim tylko przez rok, a dziewięciu, tj. Jan Kucharski, Ludwik Malinowski, Sylwester Sembratowicz, Stanisław Narajewski, Mieczysław Tarnawski, Stanisław Żukowski, Piotr Stach, Michał Wyszyński i Jan Stepa, pełniło tę funkcję przez dwa lata (lub ok. dwóch lat). Pięciu, tj. Józef Czerlunczakiewicz, Franciszek Kostek, Józef Watzka, Józef Komarnicki i Ludwik Kloss – przez trzy lata. Kolejnych pięciu: Julian Zagórski (1807–1867), Albert Filarski, Kazimierz Wais, Adam Gerstmann i Aleksy Klawek – cztery lata, zaś dwóch, tj. Onufry Krynicki i Józef Delkiewicz – pięć lat, i dwóch, tj. Klemens Sarnicki i Iwan Bartoszewski – sześć lat. Przeważnie urząd sprawowali z przerwami, czasami rocznymi (wtedy na przemian pełnili urząd dziekański), a czasami z kilkuletnią przerwą.

Większość dziekanów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego pełniła urząd prodziekana. Dwóch prodziekanów, tzn. Zagórski i Kloss, nie byli dziekanami. Dziekanów, którzy nie byli prorektorami, było znacznie więcej, ale tylko dlatego, że do 1848 r. takie stanowisko nie istniało na uniwersytecie. Od chwili jego wprowadzenia aż do 1940 r., czyli w ciągu niemal jednego stulecia, z grona 35 dziekanów tylko Eustachy Skrochowski i Alojzy Jougan nie pełnili tego urzędu.

Zilustrujmy to poniższym zestawieniem.

⁶⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1857, [AUWR_UA_000_26_0_5_1857_49388](#).

⁶⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422](#).

⁶⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383](#).

⁶⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1810, [AUWR_UA_000_26_0_5_1810_49391](#).

⁶⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482](#).

⁷⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 907, [AUWR_UA_000_26_0_5_907_49445](#).

⁷¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 655, [AUWR_UA_000_26_0_5_655_49464](#).

Tabela. Wykładowcy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1784–1940

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Adamczak Walenty (1885–1956)	Muzyka kościelna (1926–1929, 1930/31)	–	–	–	–	–
Angelłowicz Antoni	Katedra Teologii Dogmatycznej (1784–1786)	–	–	–	1796/97	–
Ankiewicz Andrzej (1777–1838) ⁷²	–	–	–	–	1817/18	–
Bartoszewski Iwan	Katedra Teologii Pastoralnej (1883–1920; j. ukraiński)	–	1888/89 1893/94 1908/09	1889/90 1890/91 1894–1896 1909–1911	–	–
Barwiński Marcin	Katedra Nowego Testamentu i Języ- ka Greckiego (1813–1823)	–	1819/20 1823/24	–	1837/38	–
Betański Wacław	–	–	–	–	1784/85	–
Bielawski Zygmunt (1877–1939) ⁷³	Katedra Katechetyki, Pedagogiki i Dydaktyki (1920–1933)	–	–	–	–	–
Bielecki Andrzej (?–?) ⁷⁴	Katedra Historii Kościoła (1792– 1799)	–	–	–	–	–
Bilczewski Józef	Katedra Teologii Dogmatycznej (1891–1900)	–	1896/97	1897/98	1900 (do XI)	–

⁷² DALO, z. 26, op. 5, spr. 24, AUWR UA 000_26_0_5_24_49163.⁷³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 96, AUWR UA 000_26_0_5_96_56118.⁷⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 91, AUWR UA 000_26_0_5_91_56123.

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Bombas Ludwik (1892–1970) ⁷⁵	Katedra Homiletyki (1930–1934)	–	–	–	–	–
Bulanda Edmund (1882–1951) ⁷⁶	Katedra Historii Sztuki Kościelnej (1924–1939)	–	–	–	–	–
Chybiński Adolf (1880–1952) ⁷⁷	Muzyka kościelna (1923–1925)	–	–	–	–	–
Cichowski Andrzej (1892–1936)	Katedra Historii Kościoła (1928– 1930) Misje katolickie (1930/31)	–	–	–	–	–
Cierpanowski Jakub (ukr. Ціпановський Яків) (1818–1888) ⁷⁸	Katedra Teologii Dogmatycznej (1849–1858; j. ukraiński)	–	–	–	–	–
Czesznak Karol (1882–1944) ⁷⁹	Katedra Katechetyki, Pedagogiki i Dydaktyki (1928–1939)	–	–	–	–	–
Czajkowski Antoni (ukr. Чайковський Антон) (1818–1863) ⁸⁰	Katedra Nowego Testamentu i Języ- ka Greckiego (1853–1859)	–	–	–	–	–

⁷⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 141, [AUWR_UA_000_26_0_5_141_56073](#).
⁷⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 174, [AUWR_UA_000_26_0_5_174_51671](#).
⁷⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2014, [AUWR_UA_000_26_0_5_2014_56617](#).
[DALO, z. 26, op. 5, spr. 2015, AUWR_UA_000_26_0_5_2015_56616](#).
⁷⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2026, [AUWR_UA_000_26_0_5_2026_49374](#).
⁷⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2058, [AUWR_UA_000_26_0_5_2058_49371](#).
⁸⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2048, [AUWR_UA_000_26_0_5_2048_49372](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Proroktor uniwersytetu
Czerlunczakiewicz Józef	Katedra Teologii Dogmatycznej (1858–1864)	–	1859/60 1863/64	1858/59 1860/61 1864/65	–	–
Dąbrowski Michał (1759–1846) ⁸¹	Katedra Nowego Testamentu i Języ- ka Greckiego (1797–1798)	–	–	–	–	–
Delkiewicz Józef	Katedra Historii Kościoła (1861– 1890)	–	1865–1867 (p.o.) 1869/70 1874/75 1880/81 1889/90	1866/67 1870/71 1875/76 1879/80 1881/82	1867/68	1868/69
Demitrowski Jakub	Katedra Socjologii Chrześcijańskiej (1919–1922, 1923–1924)	–	–	–	–	–
Dichanicz Wincenty	Katedra Teologii Dogmatycznej (1784–1788)	–	–	–	–	–
Długosz Henryk	Higiena i medycyna pastoralna (1938/39)	–	–	–	–	–
Długosz Teofil	Patrologia (1928/29) Katedra Historii Kościoła Po- wszechnego (1931–1939)	–	–	–	–	–
Domosławski Bernard	Katedra Teologii Moralnej (1784– 1788)	–	–	–	–	–
Feicht Hieronim	Muzyka kościelna (1925–1926)	–	–	–	–	–

⁸¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 600, AUWR_UA_000_26_0_5_600_49469.

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Fessler Ignacy (1756–1839)	Katedra Starego Testamentu i Języ- ków Orientalnych (1784–1788)	–	–	–	–	–
Fijałek Jan	Katedra Historii Kościoła (1896– 1912)	–	1901/02	1902/03	1903/04	1904/05
Filarski Albert	Katedra Teologii Moralnej (1866– 1897)	–	1870/71 1876/77 1882/83 1890/91	1871/72 1877/78 1883/84 1891/92	1873/74	1874/75 1875/76 (I semestr)
Finsiger Jan	Katedra Historii Kościoła (1784– 1790)	–	1784–1791	–	–	–
Frankl Stanisław	Katedra Teologii Dogmatycznej (1934–1939) Dogmatyka spekulatywna (1934– 1937)	–	–	–	–	–
Gerstmann Adam	Katedra Teologii Pastoralnej (1907–1919) Katedra Teologii Moralnej (1919– 1939) Katedra Historii Sztuki Kościelnej (1924/25) Katedra Prawa Kanonicznego (1921–1925, 1929/30, 1936/37, 1937/38) Liturgika (1920–1922)	–	1912/13 1914–1917 1929/30 1938–1940	1913/14 1917–1919 1930–1932	1927/28 1932/33	1928/29

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Gierowski Jakub	Katedra Nowego Testamentu i Języka Greckiego (1826–1850)	–	1836/37 1840/41 1844/45	–	1841/42	–
Goydan Dymitr	–	1835–1844	–	–	–	–
Grabowski Ignacy (1878–1950) ⁸²	Katedra Prawa Kanonicznego (1915–1919)	–	–	–	–	–
Harasewycz Mychajło (ukr. Гарасевич Михайло, w DALO jako Michał Harasiewicz) (1763–1836) ⁸³	Katedra Teologii Pastoralnej (1790–1800)	–	1795/96	–	–	–
Hoffmann Jan	–	–	–	–	1808/09	–
Hryniewiecki Modest	Katedra Teologii Dogmatycznej (1797–1825)	–	1799–1801 1817/18 1822/23	–	1821/22	–
Iwański Sebastian	Katedra Teologii Pastoralnej (1833–1835)	–	1834/35	–	–	–
Jachimowicz Grzegorz (ukr. Яхимович Григорій) (1792–1863) ⁸⁴	–	–	–	–	1860/61	1861/62

⁸² DALO, z. 26, op. 5, spr. 488, [AUWR_UA_000_26_0_5_488_49476](#).

⁸³ DALO z. 26, op. 5, spr. 371, [AUWR_UA_000_26_0_5_371_49480](#).

⁸⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2259, [AUWR_UA_000_26_0_5_2259_49361](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Jaryna Józef (ukr. Ярина Йосиф) (1788–1817) ⁸⁵	Katedra Teologii Moralnej (1815–1817) Nauka religii (1815–1817)	–	–	–	–	–
Jaszowski Błażej	Katedra Prawa Kanonicznego (1896–1921)	–	1902/03 1909/10	1903–1905	1910/11	1911/12
Jougan Alojzy	Katedra Teologii Pastoralnej (1903–1907)	–	1906/07 (I semestr)	–	–	–
Juzyczuński Antoni (ukr. Юзичинський Антін) (1815–1886) ⁸⁶	Katedra Teologii Pastoralnej (1848–1855; j. ukraiński)	–	–	–	–	–
Kieki Kajetan	–	–	–	–	1800/01	–
Klawek Aleksy	Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1921–1939) Archeologia biblijna (1924–1927) Język aramejski (1925–1939) Język hebrajski (1927/28, 1931–1939) Język syryjski (1927/28)	–	1925–1927	1927/28 1933/34 1934/35 1936/37	–	–
Kloss Ludwik	Katedra Teologii Pastoralnej (1874–1902)	–	–	1888/89 1893/94 1900/01	1884/85	1885/86

⁸⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2256, [AUWR_UA_000_26_0_5_2256_49362](#).

⁸⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2261, [AUWR_UA_000_26_0_5_2261_49360](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Komarnicki Josyf	Katedra Nowego Testamentu i Języ- ka Greckiego (1891–1919)	–	1895/96 1900/01 1907 (II semestr)	1896/97 1907/08 1901/02	1896/97	1897/98
Kostek Franciszek	Katedra Teologii Pastoralnej (1855–1868; j. ukraiński)	–	1867–1869 1875/76 1881/82	1869/70 1876/77 1882/83	1870/71	1871/72
Kowalski Kazimierz (1896–1972) ⁸⁷	Katedra Filozofii Chrześcijańskiej II (1933–1936)	–	–	–	–	–
Koziura Florian (1887– 1966) ⁸⁸	Muzyka kościelna (1929/30)	–	–	–	–	–
Kozubski Zygmunt (1886–1952) ⁸⁹	Katedra Socjologii Chrześcijańskiej (1922/23)	–	–	–	–	–
Król Michał (1793–1879) ⁹⁰	Katedra Starego Testamentu i Języ- ków Orientalnych (1826–1836)	–	–	–	–	–

⁸⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 877, [AUWR_UA_000_26_0_5_877_49449](#).

⁸⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 894, [AUWR_UA_000_26_0_5_894_49446](#).

⁸⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 892, [AUWR_UA_000_26_0_5_892_49447](#).

⁹⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 980, [AUWR_UA_000_26_0_5_980_49441](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Proroktor uniwersytetu
Krynicki Onufry	Katedra Historii Kościoła (1817–1861) Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1821–1825)	1829–1830	1820–1822 1824/25 1829/30 1831–1833 1839/40 1843/44 1848–1855 1856/57 (p.o.)	1852–1855 ⁹¹ 1857–1858	1833/34 1855/56	1856/57
Kucharski Jan	Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1836–1857)	–	1847/48 1855/57 (p.o.)	1855–1857	–	–
Kuczyński Julian	Katedra Teologii Pastoralnej (1836–1838)	–	–	–	–	–
Lamboy Emil (1845–ok. 1919)	Katedra Teologii Dogmatycznej (1879–1880)	–	–	–	–	–
Lewicki Benedykt (ukr. Левицький Венедикт) (1783–1851) ⁹²	Katedra Teologii Moralnej (1819–1850)	–	1804/05 1827–1829 1830/31 1835/36 1838/39 1842/43 1846/47	–	1829/30	–

⁹¹ Jako prodziekan pełnił obowiązki dziekana.
⁹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1065, [AUWR_UA_000_26_0_5_1065_49433](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Lewicki Michał (ukr. Левницький Михайло) (1774–1858) ⁹³	Katedra Teologii Pastoralnej (1800–1808)	–	–	–	–	–
Lewicki Rudolf	Katedra Teologii Pastoralnej (1868–1874)	–	–	–	–	–
Lisowski Franciszek	Katedra Teologii Dogmatycznej (1913–1933) Dogmatyka spekulatywna (1918– 1924, 1931–1932)	–	1917–1919	1919–1921	–	–
Ławrowski Jan (ukr. Лаврівський Іван) (1823–1873) ⁹⁴	Katedra Nowego Testamentu i Języ- ka Greckiego (1808–1812) Katedra Teologii Pastoralnej (1808–1815) Nauka religii (1808–1815)	–	–	–	–	–
Malinowski Ludwik	Katedra Teologii Moralnej (1851– 1866)	–	1858/59 1860/61 1864/65	1859/60 1865/66	1861/62	1862/63
Maramorosz Deodat	Katedra Teologii Moralnej (1806– 1815)	–	–	–	–	–
Mazurkiewicz Jan (1827–1895)	Katedra Teologii Dogmatycznej (1881–1890)	–	1885/86	1886/87	–	–

⁹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1069, [AUWR_UA_000_26_0_5_1069_49432](#).⁹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1050, [AUWR_UA_000_26_0_5_1050_49434](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Monastyrski Antoni (1803–1869)	–	1845–1848	–	–	1845/46	–
Myszkowski Tyt	Katedra Starego Testamentu i Języ- ków Orientalnych (1903–1919)	–	–	–	–	–
Mytkowicz Andrzej	Katedra Socjologii Chrześcijańskiej (1925–1933)	–	1927/28	1928/29	–	–
Narajewski Stanisław	Katedra Socjologii Chrześcijańskiej (1894–1919) Katedra Teologii Moralnej (1897– 1933) Katedra Prawa Kanonicznego (1920–1925)	–	1903–1905 1910/11	1905/06 1911/12	1922/23	1923/24
Nowicki Jan (1894–1973) ⁹⁵	Katedra Prawa Kanonicznego (1936–1939)	–	–	–	–	–
Obertyński Zdzisław	Katedra Historii Sztuki Kościelnej (1931/32)	–	–	–	–	–
Paliwoda Marcelli	Katedra Prawa Kanonicznego (1872–1895)	–	1886/87	1887/88	1892/93	1893/94
Paulovitz Andrzej (?–?) ⁹⁶	Katedra Teologii Moralnej (1788– 1796) Katedra Teologii Dogmatycznej (1792–1795)	–	–	–	–	–

⁹⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1375, [AUWR_UA_000_26_0_5_1375_49418](#).

⁹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1464, [AUWR_UA_000_26_0_5_1464_49414](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Peltz Franciszek (1816–1880)	Katedra Teologii Dogmatycznej (1852–1858) Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1865) Katedra Nowego Testamentu i Języka Greckiego (1866–1869)	–	–	–	–	–
Penka Ignacy	Katedra Teologii Dogmatycznej (1825–1835)	–	1825–1827 1833/34	–	–	–
Polński Tomasz (ukr. Полянський Тома) (1796–1869)	Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1821–1825)	–	–	–	–	–
Popicha Józef	Język hebrajski (1919/20, 1922–1925) Język syryjski (1919/20) Język chaldejski (1919/20) Archeologia biblijna (1922–1925)	–	–	–	–	–
Potoczki Jan	Katedra Teologii Pastoralnej (1787–1796)	–	1794/95	–	1792/93	–
Puszet Franciszek (1746–1812)	Katedra Prawa Kanonicznego (1857–1860)	–	–	–	–	–
Radkiewicz Arseniusz	Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1796–1821)	–	1796/97 1803/04 1818/19	–	–	–

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Proroktor uniwersytetu
Radomski Bolesław (1904–1956) ⁹⁷	Teologia Wschodu (1936/37, 1938/39)	–	–	–	–	–
Rotter Józef	Katedra Nowego Testamentu i Języ- ka Greckiego (1784–1797)	–	1792/93	–	–	–
Sarnicki Klemens	Katedra Nowego Testamentu i Języ- ka Greckiego (1865–1866) Katedra Starego Testamentu i Języ- ków Orientalnych (1867–1902)	–	1871/72 1877/78 1883/84 1891/92 1897/98	1872/73 1878/79 1884/85 1892/93 1898–1900	1880/81 1889/90	1876/77 1881/82 1890/91
Sembratowicz Józef (ukr. Сембратович Йосиф) (1821–1900) ⁹⁸	Katedra Nowego Testamentu i Języka Greckiego (1850–1853, 1859–1865)	–	–	–	–	–
Sembratowicz Sylwester	Katedra Teologii Dogmatycznej (1865–1878)	–	1861/62 1872/73 1878/79	1862/63 1873/74	–	–
Sembratowicz Teofil (ukr. Сембратович Теофіл)	Katedra Teologii Dogmatycznej (1880–1881)	–	–	–	–	–
Sieniatycki Maciej	Katedra Teologii Dogmatycznej (1901–1909)	–	1907/08	1908/09	–	–
Skibniewski Stefan (1878–1942)	Katedra Filozofii Chrześcijańskiej II (1936–1939)	–	–	–	–	–

⁹⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1590, [AUWR_UA_000_26_0_5_1590_49405](#).

⁹⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1708, [AUWR_UA_000_26_0_5_1708_49400](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Skobera Józef (1735–1788)	Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1772–?)	–	–	–	–	–
Skorodnyński Mikołaj	Katedra Teologii Pastoralnej (1784–1787)	–	1793/94	–	1804/05	–
Skrochowski Eustachy	Katedra Historii Kościoła (1891–1895)	–	1894/95	–	–	–
Solecki Łukasz (1827–1900)	Katedra Starego Testamentu i Języków Orientalnych (1857–1865)	–	1862/63	1863/64	1864/65	1865/66
Stach Piotr	Katedra Nowego Testamentu i Języka Greckiego (1919–1939) Archeologia biblijna (1920–1922, 1927/28, 1929–1939) Język hebrajski (1920–1922, 1925–1927, 1928–1931) Geografia i topografia Palestyny (1921/22, 1927–1932, 1933–1937) Patrologia (1926–1928, 1929–1934) Język grecki (1926–1939) Misje katolickie (1929/30)	–	1924/25 1930–1933	1925–1927 1933/34	–	1938–1940
Steusing Zdzisław (1883–1952) ⁹⁹	Higiena i medycyna pastoralna (1924–1938)	–	–	–	–	–
Symonowicz Jan	–	1801–1811	–	–	–	–

⁹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2161, [AUWR_UA_000_26_0_5_2161_74716](#).

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Szankowski Maciej	Katedra Teologii Moralnej (1796–1800)	–	1797–1799 1802/03	–	–	–
Szurek Stanisław (1885–1964) ¹⁰⁰	Katedra Teologii Pastoralnej (1922–1939) Misje katolickie (1928/29)	–	–	–	–	–
Szydelski Szczepan	Katedra Teologii Fundamentalnej (1911–1939) Historia religii (1919–1939) Patrologia (1926–1928, 1929–1939)	–	1919–1921	1921/22	–	–
Ślósarz Jan (1850–1917)	Katedra Teologii Pastoralnej (1902–1903) Katedra Filozofii Chrześcijańskiej I (1929–1939) Dogmatyka spekulatywna (1933/34)	–	1936–1938	1938–1940	–	–
Tarnawski Mieczysław	Katedra Historii Kościoła Po-wszechnego (1913–1928)	–	1922/23	1923/24 1924/25	–	–
Tyczyński Sebastian	Katedra Teologii Dogmatycznej (1835–1853)	–	1837/38 1841/42 1845/46	–	1849/50	1850/51
Umiński Józef	Katedra Historii Kościoła w Polsce i na Rusi (1930–1939)	–	1935/36	1937/38	–	–
Wais Kazimierz	Katedra Filozofii Chrześcijańskiej I (1909–1929)	–	1911/12 1913/14	1912/13 1914–1917	1917/18	1918/19 1919/20

¹⁰⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2180, AUWR_UA_000_26_0_5_2180_49367.

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Wałęga Leon (1859–1933) ¹⁰¹	Katedra Teologii Dogmatycznej (1890–1891) Katedra Teologii Fundamentalnej (1892–1897) Katedra Filozofii Chrześcijańskiej (1894–1897)	–	–	–	–	–
Watzka Józef	Katedra Nowego Testamentu i Języka Greckiego (1869–1890)	–	1873/74 1879/80 1884/85	1874/75 1880/81 1885/86	–	–
Więclaw Mikołaj (1888–1931) ¹⁰²	Dogmatyka spekulatywna (1924–1931)	–	–	–	–	–
Wimmer Józef	Katedra Teologii Dogmatycznej (1788–1792)	–	1791/92	–	1788/89	–
Wysocki Stanisław (1876–1917) ¹⁰³	Katedra Prawa Kanonicznego (1907–1917)	–	–	–	–	–
Wyszyński Michał	Katedra Prawa Kanonicznego (1925–1938) Katedra Teologii Dogmatycznej (1933–1938)	–	1933 (2 X)– 1935	1933/34 1935/36	–	–
Zabłocki Feliks (1830–1911) ¹⁰⁴	Katedra Prawa Kanonicznego (1860–1872)	–	–	–	–	–

¹⁰¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 200, AUWR UA_000_26_0_5_200_49487.¹⁰² DALO, z. 26, op. 5, spr. 237, AUWR UA_000_26_0_5_237_49484.¹⁰³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 325, AUWR UA_000_26_0_5_325_49483.¹⁰⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 691, AUWR UA_000_26_0_5_691_49459.

Imię i nazwisko (w układzie alfabetycznym, lata życia i linki do teczek osobowych niepodane wcześniej)	Katedra	Pełnione urzędy				
		Na Wydziale Teologicznym			Na Uniwersytecie	
		Dyrektor studium teologicznego	Dziekan Wydziału Teologicznego	Prodziekan Wydziału Teologicznego	Rektor uniwersytetu	Prorektor uniwersytetu
Zachariasiewicz Franciszek	Katedra Historii Kościoła (1800–1815)	1830–1835	1801/02	–	1825/26	–
Zagórski Julian (1807–1867) ¹⁰⁵	Katedra Teologii Pastoralnej (1838–1866)	–	–	1848–1852	–	–
Zeissl Andrzej	–	1811–1829	–	–	1812/13	–
Zemantsek Jan	–	–	–	–	1803/04	–
Żmigrodzki Kajetan (?–?)	Katedra Teologii Pastoralnej (1816–1830)	–	–	–	1852/53	1853/54
Żukowski Jan	Katedra Teologii Fundamentalnej (1899–1909) Katedra Filozofii Chrześcijańskiej (1899–1909) Katedra Teologii Dogmatycznej (1909–1911)	–	1905/06	1906/07	–	–
Żukowski Stanisław	Katedra Homiletyki (1921–1933)	–	1923/24 1928/29 1933/34	1925 (od 23 IV) 1929/30 1932/33	–	–
Żyła Władysław	Katedra Historii Sztuki Kościelnej (1917–1924)	–	1921/22	1922/23	–	–

kreska (–) – zjawisko nie występuje

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Woleżański (2011: 95–110); Woleżański (2017: 322–327, 380–383); Skład i program wykładów: 1876/77–1918/19; Skład i program wykładów UJK: 1919/20–1938/39 [<http://www.wbc.poznan.pl/publication/37047>] [dostęp online: 20.02.2024].

¹⁰⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 699, AUWR_UA_000_26_0_5_699_49458.

5. Działalność naukowa

W całym okresie istnienia Wydziału Teologicznego na UL udział profesorów i wykładowców w życiu naukowym zarówno samego wydziału i uczelni, jak i – szerzej – Galicji, a następnie państwa polskiego, był zróżnicowany. W okresie panowania Habsburgów uczelnia nie miała służyć prowadzeniu badań naukowych, lecz kształcić przyszłych obywateli imperium (głównie urzędników) według określonego schematu. Nie dawało to możliwości rozwoju i prowadzenia badań naukowych na szeroką skalę. Dopiero w drugiej połowie XIX stulecia otworzyły się możliwości podejmowania takich wyzwań. Rozwinęły się one zwłaszcza w okresie II Rzeczypospolitej¹⁰⁶. Ksiądz Józef Wołczański wymienia 36 promocji doktorskich na Wydziale Teologicznym UJK w latach 1920–1939, większość dotyczyła duchowieństwa diecezjalnego: 12 z archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego, pięciu z archidiecezji gnieźnieńsko-poznańskiej, czterech z tarnowskiej, po dwóch – z archidiecezji lwowskiej obrządku greckokatolickiego, diecezji chełmińskiej i przemyskiej oraz po jednym z lubelskiej, krakowskiej, katowickiej i obrządku greckokatolickiego w Rumunii. W gronie czterech promowanych zakonników znalazło się trzech dominikanów, jeden bernardyn i jeden misjonarz św. Wincentego à Paulo. Nie było żadnego doktoranta z grona osób świeckich. Pod względem problematyki dziewiętnaście rozpraw (52,77%) powstało z zakresu nauk biblijnych Starego i Nowego Testamentu, pięć z grupy historyczno-kanonicznej (13,88%), dziewięć – moralno-praktycznej (25%), trzy – filozoficzno-dogmatycznej (8,33%). W omawianym okresie dziesięciu kandydatów otworzyło przewody doktorskie, ale z różnych powodów nie doszło do promocji przed rokiem akademickim 1938/39 (Wołczański 2002: 461).

W analogicznym okresie habilitację uzyskało trzydziestu jeden duchownych, dwunastu z nich wywodziło się z archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego (38,7%), ośmiu – z archidiecezji gnieźnieńsko-poznańskiej, czterech – z archidiecezji krakowskiej, dwóch – z diecezji tarnowskiej i po jednym – z archidiecezji warszawskiej, wileńskiej, diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego, płockiej i katowickiej. Zakres przeprowadzonych habilitacji obejmował niemal wszystkie dziedziny nauk teologicznych. Z historii Kościoła habilitowały się cztery osoby, z Nowego Testamentu, Starego Testamentu, dogmatyki szczegółowej i filozofii chrześcijańskiej – po trzy, z pedagogiki i katechetyki, teologii pastoralnej, dogmatyki fundamentalnej, teologii moralnej, historii sztuki kościelnej – po dwie, z patrologii, dogmatyki ogólnej, historii i teorii muzyki kościelnej, socjologii chrześcijańskiej, prawa kanonicznego – po jednej.

Wymienione wyżej uzyskane promocje doktorskie i habilitacyjne jedynie sygnalizują zagadnienia, którymi zajmowali się profesorowie Wydziału Teologicznego UJK.

¹⁰⁶ Nie ma całościowych danych dotyczących zdobytych stopni doktora i uzyskanych habilitacji z zaboru austriackiego.

Wśród nich przeważały nauki biblijne i historyczne. Jeżeli chodzi o biblistykę, to już w XIX stuleciu zajmowała ona poczesne miejsce w osiągnięciach naukowych lwowskich teologów (por. Stachowiak 1976: 31–66). Ważną rolę odegrał m.in. bazylianin wieloletni rektor Uniwersytetu Lwowskiego i wielokrotny dziekan WT – ks. Klemens Sarnicki (Wyczawski 1983: 22–23). Jest on autorem m.in. obszernego komentarza do psalmów brewiarzowych w *Поясненє псалмів і інших богослужебних пісней, котори читаєм в Часослові* (Львів 1888) oraz *Gramatyki języka hebrajskiego* (Lwów 1899). Jednak rozwój nauk biblijnych nastąpił na UJK. W okresie międzywojennym ks. Józef Poplicha (1889–1980)¹⁰⁷ podejmował badania komparatystyczne z literatury biblijnej i Biblii. Ich owocem były rozprawy: *Opowiadanie o potopie w literaturze babilońskiej i Biblii* (Lwów 1921), *Niektóre źródła babilońskiego opowiadania o potopie* („Przegląd Teologiczny” 1922, 3)¹⁰⁸.

Pewne osiągnięcia z biblistyki miał również ks. Szczepan Szydelski. W rozprawie doktorskiej, wydanej w 1904 r., zajmował się walką o nadprzyrodzony charakter Biblii, opublikował poświęconych tematyce biblijnej kilka podręczników do nauki religii w szkołach średnich. Później zajął się historią i teologią pastoralną (zob. Wołczański 1992).

Profesjonalnym biblistą był dominikanin Atanazy Fic (1901–1943)¹⁰⁹, absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Katolickiego w Lowanium (franc. Université catholique de Louvain) i Francuskiej Szkoły Biblijno-Archeologicznej w Jerozolimie (franc. École Biblique et Archéologique Française de Jérusalem), a w latach 1936–1939 docent na Wydziale Teologicznym UJK we Lwowie, na którym uzyskał doktorat z teologii w 1929 r. Bibliografia jego prac naukowych za lata 1928–1939 wynosi 64 pozycje. Na spuściznę pisarską o. Fica składały się sprawozdania z podróży naukowych i prac archeologicznych na Bliskim Wschodzie, rozprawy z dziedziny archeologii biblijnej, medytacje biblijne, relacje i wspomnienia poświęcone zmarłym biblistom. Tytułem przykładu warto przytoczyć kilka pozycji: *Syjon miasto Dawidowe w świetle tekstów i wykopalisk (Studium archeologiczno-biblijne)* (Lwów 1933), *Przejście Izraelitów przez Morze Czerwone* (1938), *Najnowsze odkrycia archeologiczne w Mezopotamii a Księga Genesis* (1939). Jako znany palestynolog był od 1934 r. członkiem czynnym Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego. Od 1935 r. posiadał mandat Towarzystwa Prehistorycznego w Krakowie oraz współpracownika Komisji Orientalistycznej Polskiej Akademii Umiejętności. Przypadkowa, tragiczna śmierć na ulicach Lwowa w 1943 r. położyła kres jego dalszej działalności.

¹⁰⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1541, [AUWR_UA_000_26_0_5_1541_49410](#).

¹⁰⁸ Ksiądz Poplicha wyjechał w 1925 r. do Stanów Zjednoczonych Ameryki, gdzie poświęcił się pracy duszpasterskiej.

¹⁰⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1955, [AUWR_UA_000_26_0_5_1955_49377](#).

Do historii polskiej biblistyki na trwałe weszli także dwaj najwybitniejsi uczeni lwowscy: Aleksy Klawek i Piotr Stach. Pierwszy z nich cieszy się opinią jednego ze współtwórców współczesnej polskiej biblistyki oraz prekursora autonomii badań biblijnych. W okresie lwowskim (1923–1939) opublikował ok. 70 rozpraw, recenzji i przekładów, kontynuując twórczość po drugiej wojnie światowej w środowisku krakowskim. Zainteresowania Klawka oscylowały wokół psalmów; zabiegał o ich nową edycję, czego rezultatem było dzieło: *Psalterz. Nowy przekład tekstu Wulgaty* (Lwów 1938). Stał on na stanowisku, aby Biblię przekładać bardziej metodą filologiczną niż literacką, jednak przy zachowaniu wierności oryginałowi, co po wielu latach zrealizowano w wydaniu Biblii Tysiąclecia. Sam w badaniach uwzględniał rodzaje literackie wykorzystane przez autorów poszczególnych ksiąg biblijnych oraz korzystał z owoców badań archeologicznych i historycznych Starożytnego Wschodu (zob. Szier-Kramarek 2002: 88–89; Zimny 2004).

Ksiądz Piotr Stach, specjalista od Nowego Testamentu, pozostawił po sobie 98 prac: rozpraw, artykułów i recenzji z okresu lwowskiego. Na uwagę zasługują m.in.: *Nieomyślność Chrystusa w kwestii eschatologicznej. Studium egzegetyczno-apologetyczne* (Lwów 1920), *Wypędzenie przekupniów ze świątyni* (Poznań 1923) oraz *Poselstwo św. Jana Chrzciciela do Chrystusa w świetle historii egzegezy i krytyki biblijnej* (Warszawa 1924). Postulował on konieczność nowego polskiego przekładu Pisma Świętego, choć sam nie podjął się tego zadania pomimo rzetelnego warsztatu. Cieszył się dużym uznaniem i autorytetem nie tylko jako naukowiec, ale również jako dydaktyk, a na jego zajęcia przychodzili czasami nawet studenci żydowscy (Wołczański 2002: 310).

Ze studiami biblijnymi związana jest również nauka języków Bliskiego Wschodu, która na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego miała już długą i chlubną tradycję (por. Wołczański 2018: 149–172; Полотнюк 1993: 124–132; Козицький 2010: 389–410). Oprócz języków: łacińskiego, greckiego i hebrajskiego wykładano kilka języków orientalnych związanych z Ziemią Świętą. Prowadzono zatem lektoraty z takich języków, jak chaldejski (aramejski), syryjski i arabski. Jeszcze w XIX w. języki wschodnie wykładał Łukasz Solecki (w latach 1862–1865), późniejszy biskup przemyski (Śliwa 1983: 141–143; Сковира, Чорний 2014: 453), bazylianin Klemens Sarnicki, ukraiński duchowny Tyt Myszkowski (w latach 1899–1918), Piotr Stach (w latach 1919–1934), Aleksy Klawek (w latach 1925–1940) i Józef Poplicha (w latach 1919–1925). Większość z nich naukowo zajmowała się różnymi zagadnieniami biblijnymi. Lektoraty językowe i nauczanie języków obcych było jakby na uboczu ich działalności dydaktycznej. Jedynie Sarnicki napisał *Gramatykę języka hebrajskiego* (Lwów 1899; Lwów 1906) – podręcznik wykorzystywany przez studentów teologii. Warto jeszcze wspomnieć, że ks. Klawek prowadził zajęcia z zakresu filologii semickiej (hebrajskiej, aramejskiej i akadyjskiej) na Wydziale Humanistycznym UJK.

Wysoki poziom i duże osiągnięcia mieli także uczeni zajmujący się historią Kościoła. Z XIX-wiecznych historyków Kościoła warto wymienić ks. Franciszka Zachariasiewicza, który do 1812 r. był duchownym ormiańskokatolickim. W 1812 r. przeszedł na obrządek łaciński, potem został biskupem tarnowskim, a następnie przemyskim. Do chwili przyjęcia sakry biskupiej pełnił ważne funkcje na UL, a przede wszystkim wykładał historię Kościoła. Jest on jednym z pierwszych historyków podejmujących badania nad dziejami Ormian polskich. Owocem tych poszukiwań jest książka zatytułowana *Wiadomość o Ormianach w Polsce* (Lwów 1842), która weszła do kanonu prac poświęconych tej tematyce. Ona też dała początek późniejszym badaniom kontynuowanym przez innych badaczy, w tym Sadoka Barącz, który podkreślał, że był jego słuchaczem na Uniwersytecie Lwowskim (Barącz 1856: 387–393). Poza publikacjami o tematyce ormiańskiej Zachariasiewicz miał w swoim dorobku wiele innych studiów poświęconych historii Kościoła, zwłaszcza lwowskiego. W 1829 r. w Bibliotece Ossolineum wydał *Początki katedralnego kościoła łacińskiego we Lwowie*, w latach 1838–1839 na łamach „Przyjaciela Chrześcijańskiego Prawdy” opublikował *Historię metropolitarnej kapituły lwowskiej*, w 1844 w Wiedniu – *Vitae episcoporum Premisliensium*, a dwa lata później we Lwowie – *Wiadomości historyczne o najdawniejszych biskupstwach w Polsce* (Puszcza 2006: 39).

Jednym z najwybitniejszych historyków Kościoła był ks. Jan Fijałek, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ) i watykańskiej Szkoły Paleograficznej. Obronił doktorat i habilitację na UJ. Katedrą historii Kościoła we Lwowie kierował szesnaście lat, tj. od roku 1896 do 1912. W okresie lwowskich napisał 88 publikacji. Z ważniejszych prac warto wymienić *Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego i jego Wydziału Teologicznego w XV wieku* (Kraków 1898), rozprawę *O archidiaconach pomorskich i urzędni- kach biskupich w archidiakonacie pomorskim diecezji włocławskiej w XII–XV wieku* („Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1899), dwutomową pracę *Mistrza Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie Soboru Bazylejskiego* (Kraków 1900), a także artykuły: *Średniowieczne biskupstwa Kościoła wschodniego na Rusi i Litwie na podstawie źródeł greckich* („Kwartalnik Historyczny” 1896, 10), *Nasza nauka krakowska o Niepokalanym Poczęciu N.P. Maryi w wiekach średnich* („Przegląd Polski” 1900), *Biskupstwa wołyńskie Polski i Litwy w swoich początkach. Wiek XIV–XV* („Sprawozdaniach z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności” 1911, 16). Z pewnością krótki okres pracy we Lwowie nie pozwolił mu na stworzenie lwowskiej szkoły historii Kościoła. Jego obecność na Uniwersytecie Lwowskim odcisnęła swoje piętno, czego owocem byli jego następcy, równie wybitni uczeni. Jego uczniem i zastępcą w katedrze był ks. Mieczysław Tarnawski, który pełniąc ważne obowiązki w kurii metropolitalnej we Lwowie, nie stworzył większych prac, pisał jedynie niewielkie artykuły.

Ważną rolę odegrał kolejny kierownik katedry, ks. Józef Umiński, związany z Wydziałem Teologicznym UJK w latach 1930–1939. Jego zasługą było zorganizowanie Zakładu Historii Kościoła w Polsce i na Rusi w ramach Wydziału Teologicznego UJK. Jednak sam nie zajmował się dziejami Kościoła na Rusi, interesowały go raczej zagadnienia związane z kardynałem Stanisławem Hozjuszem. Badania Umińskiego nad tym wybitnym hierarchą z pewnością miały pomóc w przyszłej beatyfikacji kardynała. Ważną pozycją w jego dorobku pisarskim jest dwutomowy podręcznik do historii Kościoła, wydany w latach 1932–1934, który jeszcze po drugiej wojnie światowej służył studentom teologii jako ważne kompendium wiedzy o dziejach kościelnych. Książka uchodziła za pierwszy naukowy podręcznik do dziejów Kościoła w Polsce ukazanych w kontekście panoramy dziejów państwowych (Wołczański 2002: 557–589).

Historykiem Kościoła na lwowskiej uczelni był ks. Teofil Długosz (1887–1971)¹¹⁰ – uczeń ks. Fijałka. Opublikował m.in. dwutomową *Historię Kościoła katolickiego* (Lwów 1923; Lwów 1925). Wykładał historię Kościoła na UJK od 1931 do 1939 r. Przez cały okres pracy we Lwowie utrzymywał stały kontakt ze swoim mistrzem, nawet kiedy Fijałek przebywał w Krakowie. To właśnie on zasugerował Długoszowi, aby w ramach przygotowywanej habilitacji zajął się historią biskupstwa smoleńskiego. Efektem jego pracy nad przeszłością tego biskupstwa były *Dzieje diecezji smoleńskiej* (Lwów 1937).

Warto także wspomnieć o ks. Władysławie Żyle, zajmującym się historią sztuki sakralnej. Na studia z zakresu historii sztuki sakralnej do Rzymu i Innsbrucka wysłał go jako młodego kapłana arcybiskup Józef Bilczewski. Zainteresowania sztuką sakralną ks. Żyły przerodziły się w prawdziwą pasję, która zaowocowała nie tylko podróżami naukowymi, lecz także regularnymi studiami. W latach 1913–1917 pracował na Wydziale Teologicznym UL jako adiunkt, w 1916 r. uzyskał doktorat z filozofii w zakresie historii sztuki i archeologii klasycznej na tamtejszym Wydziale Filozoficznym, a 30 lipca 1917 r. habilitował się na Wydziale Teologicznym z rozprawy o kościele dominikańskim w Tarnopolu. W 1919 r. otrzymał ministerialną nominację na profesora nadzwyczajnego na nowo powołanej na tymże wydziale Katedry Historii Sztuki Sakralnej z uwzględnieniem Archeologii Chrześcijańskiej. Jego badania koncentrowały się przede wszystkim na historii sztuki lwowskich zabytków sakralnych oraz konserwacji zabytków. Opublikował 36 prac, wśród których znalazły się także poświęcone sztuce starochrześcijańskiej. Z dominikańskich kościołów prócz Tarnopola opisał także lwowski kościół pod wezwaniem Bożego Ciała (obecnie grekokatolicka cerkiew Najświętszej Eucharystii, pl. Muzealny 1). Ponadto opisał lwowską katedrę ormiańską (obecnie Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, ul. Ormiańska). W większości publikował na łamach czasopism

¹¹⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 582, [AUWR_UA_000_26_0_5_582_49470](#).

naukowych i popularnych, a także w prasie codziennej (Bulanda 1925: 417–419; Gabryel 1983b: 559–561; Siwek, Kałużny 2016: 151–161).

Znaczący dorobek naukowy mają niektórzy profesorowie Katedry Filozofowi Chrześcijańskiej. Pierwszym z nich jest ks. Kazimierz Wais, który swoją karierę naukową rozwinął w dobie neotomizmu, powstałego pod wpływem encykliki papieża Leona XIII *Aeterni Patris*, zachęcającej do studiów nad nauką św. Tomasza z Akwinu. Ksiądz Weis postawił sobie cel, który konsekwentnie realizował, że opracuje podręczniki do nauczania filozofii chrześcijańskiej w języku polskim. W tym duchu powstały jego prace z kilku dziedzin: z parapsychologii *Dziwy hipnotyzmu w świetle najnowszych badań naukowych* (Przemyśl 1899; Lwów 1922), *Spirytyzm* (Lwów 1920), *Teozofia nowoczesna* (Lwów 1924), z psychologii: *Psychologia* (Warszawa 1902–1903, t. 1–4), z kosmologii: *Kosmologia, czyli filozofia przyrody. Kosmologia ogólna* (Warszawa 1907, cz. 1), *Kosmologia szczegółowa* (Gniezno 1931–1932, cz. 1–2), z metafizyki: *Ontologia, czyli metafizyka ogólna* (Lwów 1926), z filozofii Boga: *Bóg, Jego istnienie i istota* (Lwów 1929). Chociaż nic nowego nie wносиły do nauki, to jednak rzetelnie przedstawiały opisywane zagadnienia, a przede wszystkim pozwalały czytelnikom zapoznać się z literaturą zachodnioeuropejską¹¹¹.

Następcą ks. Waisa w katedrze był Jan Stepa, który również pozostawił po sobie znaczny dorobek. Jego zainteresowania naukowe skupiały się na teorii poznania, zagadnieniach zależności metody badań naukowych i filozofii społecznej: państwa, społeczeństwa, wolności i determinacji. Współpracował z ówczesnymi wybitnymi filozofami polskimi – Kazimierzem Twardowskim (1866–1938)¹¹², Romanem Ingardenem (1893–1970)¹¹³ i Kazimierzem Ajdukiewiczem (1890–1963)¹¹⁴. Do jego ważniejszych prac należą: *Neokantowskie próby realizmu a neotomizm* (Lwów 1927, t. 1–2), *Poznawalność świata rzeczywistego w oświeceniu św. Tomasza (Studium z zakresu teorii poznania)* (Lwów 1930), a także *Kształcenie światopoglądu katolickiego w szkole* (Lwów 1935), *Kościół a współczesny kryzys wolności* (Lwów 1939) i *Kuszenie nowoczesnego człowieka* (Lwów 1939). W 1946 r. został biskupem diecezji tarnowskiej (Nowak 1999: 51–55; Wołczański 2002: 324–325; Ryńca 2005: 424–426; Polak 2011b: 606–611).

Teologią dogmatyczną zajmował się m.in. ks. Józef Bilczewski, późniejszy arcybiskup, którego praca na Uniwersytecie Lwowskim przypadła na koniec XIX stulecia. Był absolwentem UJ, tam też zdobył stopnie naukowe, ale dziewięć lat (1891–1900) oddał wszechnicy lwowskiej. Ważnym narzędziem w jego studiach dogmatycznych stała się

¹¹¹ Zob. Stepa 1934: 1–12; Gerstmann, Momidłowski, Stepa 1935: 1–21; Śliwa 1983b: 358–362; Wołczański 1983: 133–145; Wołczański 1987/1988: 7–82; Gretka 2008: 684–685; Gretka 2011: 775–776.

¹¹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1860, [AUWR_UA_000_26_0_5_1860_56655](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 1861, [AUWR_UA_000_26_0_5_1861_56654](#).

¹¹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 768, [AUWR_UA_000_26_0_5_768_51598](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 73, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_73_53863](#).

¹¹⁴ Zob. artykuł w niniejszym tomie na temat dziejów filozofii na Uniwersytecie Lwowskim.

archeologia chrześcijańska, a szczególnie wydobywane przez nią źródła katakumbowe. Jego najważniejszą pracą jest rozprawa *Archeologia chrześcijańska wobec historii Kościoła i dogmatu* (Kraków 1890). Cztery lata później opublikował *Genezę i historię symbolu apostołskiego* (Kraków 1894) i po upływie kolejnego czterolecia – *Eucharystię w świetle najdawniejszych pomników piśmiennych, ikonograficznych, epigraficznych* (Kraków 1898). Te prace przyniosły mu uznanie, czego szczególnym wyróżnieniem było powołanie go na członka korespondenta Papieskiej Akademii Archeologicznej w Rzymie w 1895 r. Powołanie go na arcybiskupa archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego przerwało jego pracę naukową, jednak wspierał finansowo studia zagraniczne kleryków i księży (Kałużny 2016: 103–115).

Warto jeszcze zwrócić uwagę na moralistów wykładających na lwowskiej uczelni (por. Młotek 1991: 120–134). W okresie józefińskim, tak jak przez kilka kolejnych dekad, nie obserwujemy jakichś znaczniejszych prac lwowskich teologów moralnych. W tym czasie opierano się głównie na podręcznikach austriackich. Nie sprzyjało to ani dyskusji naukowej, ani badaniom i pisaniu prac naukowych. Dopiero pod koniec XIX w. pojawili się autorzy różnych studiów z zakresu teologii moralnej. Jednym z nich był ks. Stanisław Narajewski, który publikował książki oraz artykuły naukowe na łamach takich periodyków jak „Przegląd Teologiczny” czy „Collectanea Theologica”. W 1893 r. wydał pierwszą pracę *De iurisdictione et eius reservatione dissertatio*, poświęconą problematyce prawnomoralnej. W 1901 r. ukazała się jego książka *Moralność chrześcijańska a etyka najnowsza. Studium krytyczne*. W licznych artykułach omawiał akty moralnie dobre. Poza tym, na kanwie pracy katechetycznej, przygotował także książkę *Katechetyka w teorii i praktyce. Podręcznik dla katechetów w szkołach pospolitych ludowych* (Lwów 1902).

Drugim ważnym moralistą był ks. Adam Gerstmann, bardzo ważna postać w dziejach lwowskiego Wydziału Teologicznego. Wykształcenie teologiczne zdobywał we Lwowie, Innsbrucku i Rzymie. I chociaż w 1900 r. zrobił habilitację z teologii pastoralnej i przez 20 lat ją wykładał, to w 1920 r. przeniósł się do Katedry Teologii Moralnej. Wśród 51 jego publikacji kilka dotyczy właśnie zagadnień moralnych, jak chociażby spowiedzi, np.: *O grzesznikach nałogowych, nawrotnych i pozostających w okazji do grzechu* (Lwów 1900), *O skrupulatach* (Lwów 1901), *O zadośćuczynieniu sakramentalnym* (Lwów 1904). Jest też autorem artykułu *Jurysdykcja spowiednika w nowym kodeksie prawa kanonicznego* opublikowanego w dziesięciu odcinkach na łamach „Gazety Kościelnej” w 1918 r. Ksiądz Gerstmann jest również autorem książki *Zagadnienia katechetyczne i homiletyczne u św. Augustyna* (Lwów 1908), będącej owocem jego zainteresowań homiletycznych, ale też prowadzonych dla studentów zajęć z homiletyki. Udziały w licznych zjazdach katechetycznych upoważniły go do przygotowania publikacji także z tej dziedziny:

Duszpasterstwo w szkole (Lwów 1929) oraz *O wychowaniu państwowym* („Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1935, t. 24).

6. Stopnie naukowe

W pierwszych dekadach istnienia Uniwersytetu Lwowskiego nadawanie stopni naukowych normował dekret cesarski z 3 października 1774 r. Ustalał on, że kandydat na stopień doktora teologii musiał zdać cztery rygoroza: pierwsze – z dogmatyki historii Kościoła, drugie – z teologii moralnej i praktycznej, trzecie – z Pisma Świętego oraz języków greckiego i wschodnich oraz czwarte – z prawa kanonicznego. Do tego dochodziły dwie dysputy publiczne. Niecałe trzy lata później nowy dekret cesarski (z 30 sierpnia 1777 r.) zmienił to postanowienie i wprowadził tylko cztery dwugodzinne rygoroza: 1) z hermeneutyki Starego i Nowego Testamentu wraz z analizą tekstu oryginalnego, patrystyką i historią literatury teologicznej, 2) z dogmatyki i polemiki, 3) z teologii moralnej i praktycznej oraz 4) z historii Kościoła i prawa kanonicznego. W komisji egzaminacyjnej zasiadało pięć osób: dyrektor studium i czterech egzaminatorów. Po zdaniu egzaminów kandydat miał obowiązek przedłożyć niewielką pracę pisemną i odbyć dysputę opierającą się na 50 тезach obejmujących wszystkie przedmioty teologiczne. W 1785 r. cesarz zniósł obowiązek składania przez promowanego wyznania wiary i ślubowania posłuszeństwa Stolicy Apostolskiej. Było to typowe dla ducha józefińskiego, który miał wytworzyć rezerwę duchownych wobec władzy kościelnej. Zasadniczo zasady te obowiązywały do 1873 r., kiedy Ministerstwo Wyznań i Oświaty (MWiO) zniósło dysputę publiczną, wprowadziło konieczność przygotowania obszerniejszej rozprawy naukowej. Nowe zasady dotyczące uzyskania stopnia doktorskiego weszły w życie w 1903 r. Doktorant musiał przedłożyć rozprawę naukową napisaną na temat zatwierdzony przez dziekana w porozumieniu z promotorem. Temat można było wybrać z zakresu nauk biblijnych, teologii moralnej, pastoralnej, historii Kościoła czy prawa kanonicznego. Praca miała obejmować przynajmniej trzy arkusze. Po jej przyjęciu doktorant musiał zdać cztery egzaminy: 1) z dogmatyki, 2) z nauk biblijnych, 3) z historii Kościoła i prawa kanonicznego oraz 4) z teologii moralnej i pastoralnej. Do doktoratu mógł przystąpić ten, kto uczęszczał na wykłady z dialektów semickich i na wyższą egzegezę Starego i Nowego Testamentu oraz zdał z nich egzamin. Każde rygorozum trwało dwie godziny, a w komisji zasiadali: dziekan jako przewodniczący i czterech egzaminatorów (dwóch z wydziału i dwóch delegatów biskupich) (Długosz 1934: 11–12; Wołczański 2017: 304).

Była także możliwość nostryfikacji doktoratów obronionych na uniwersytetach zagranicznych, przede wszystkim papieskich. Wymogiem było posiadanie matury gimnazjalnej i ukończone studia teologiczne w monarchii austriackiej lub na uczelniach papieskich oraz zdany egzamin z historii Kościoła i prawa kanonicznego (w przypadku

licencjatu lub doktoratu z prawa – tylko z historii Kościoła). Rozporządzenie z 1903 r. wymagało ponadto złożenia pracy naukowej przed rygorozum (Długosz 1934: 12).

W 1848 r. na uniwersytetach austriackich pojawiła się instytucja docentów prywatnych, czyli osób z habilitacjami. Bardziej szczegółowo kwestię ich uzyskania normowało rozporządzenie z 11 lutego 1888 r., zgodnie z którym od kandydata wymagano drukowanej pracy z tej samej dziedziny, z której wcześniej napisał doktorat. Autor rozprawy samodzielnie rozwiązywał problem, korzystając z właściwej metody naukowej. Pracę sprawdzali wybrani specjaliści. W razie przychylnej oceny recenzentów przystępowano do kolokwium habilitacyjnego, podczas którego zadawano kandydatowi pytania. Zakres pytań obejmował cały przedmiot, który kandydat chciał wyklądać, a nie tylko temat pracy. Po pomyślnym kolokwium kandydat miał jeszcze wykład próbny na jeden z trzech przedłożonych przez siebie tematów. Dopiero wtedy grono profesorskie przyznawało mu *venia docendi* (łac. ‘pozwolenie odczytywania’ lub ‘pozwolenia nauczania’), dające uprawnienia do prowadzenia wykładów. W przypadku wybitnych uczonych rada wydziału mogła poprzestać na ocenie pracy, nie wymagając kolokwium i wykładu próbnego. Ostatecznie uchwałę rady zatwierdzało MWiO (Długosz 1934: 10–11).

Ustawa o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 r. w artykule 95 wyróżniała dwa stopnie naukowe – niższy i wyższy. W porozumieniu z Kurią Metropolitalną obrządku łacińskiego we Lwowie władze Wydziału Teologicznego UJK zaproponowały dwa stopnie naukowe – licencjat (niższy) i doktorat (wyższy), ustalając też warunki, które powinien spełnić kandydat do danego stopnia. Niestety, przedstawione wówczas przez Radę Wydziału propozycje nie uzyskały aprobaty Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP). Przez kolejnych osiem lat podejmowano dyskusję z resortem wyznaniowo-oświatowym w sprawie ustalenia zasad nadawania stopni naukowych z teologii. W końcu w 1928 r. ustalono, że wpierw stopień magistra teologii przyznaje się tym, którzy ukończyli studia na Wydziale Teologicznym, otrzymując absolutorium z całego pięcioletniego kursu (czyli zdając w toku studiów egzaminy ze wszystkich przedmiotów) i przedkładając pracę (np. seminaryjną), którą na wniosek właściwego profesora Komisja Egzaminacyjna uznała za pracę magisterską. W roku akademickim 1928/29 pierwsze stopnie magisterskie na Wydziale Teologicznym UJK we Lwowie otrzymali duchowni z kilkuletnim stażem duszpasterskim. Ogółem w latach 1928/29–1938/39 mury Uniwersytetu Jana Kazimierza opuściło 324 magistrów teologii (Wołczański 2002: 449; Wołczański 2017: 308).

W latach trzydziestych XX w. na wszystkich wydziałach teologicznych obowiązywały przepisy tymczasowe, które zostały wypracowane przez Wydział Teologiczny UJ. Inne fakultety teologiczne ów system przyjęły. Ustalał on przede wszystkim sposób uzyskiwania stopnia doktorskiego z teologii. Od kandydata wymagano przedstawienia

pisemnej opinii władz kościelnych o jego moralnych kwalifikacjach (*de moribus*) oraz złożenia pisemnej rozprawy naukowej, którą oddawano do oceny dwóm recenzentom z tego samego uniwersytetu. Od ich opinii zależało dopuszczenie doktoranta do egzaminów ścisłych: głównego i pobocznego. Promocja doktorska mogła nastąpić dopiero po ogłoszeniu rozprawy drukiem. Niestety, do wybuchu drugiej wojny światowej nie udało się rozstrzygnąć wielu kwestii, stąd przez cały ten okres obowiązywały rozwiązania wypracowane w 1930 r. (Wołczański 2002: 461; Wołczański 2017: 305). Dodatkowych trudności przysparzało również to, że przepisy te trzeba było uzgodnić również z prawodawstwem kościelnym. Wydziały teologiczne uniwersytetów polskich musiały bowiem ujednolicić system zgodnie z Konstytucją Apostolską *Deus scientiarum Dominus* z 18 maja 1931 r., ustalającą jeden zasadniczy program nauk teologicznych dla wydziałów teologicznych w całym Kościele katolickim. Rozszerzał on program studiów do sześciu lat (do tej pory było pięć), a kończyło je uzyskanie naukowego stopnia licencjata teologii. Nowością był również wymóg złożenia przez kandydatów trzygodzinnego egzaminu pisemnego z wybranego przedmiotu teologicznego i dwugodzinnego egzaminu ustnego z głównych dyscyplin teologicznych. Bez zmian pozostawała jedynie konieczność przedłożenia pisemnej rozprawy naukowej. Narzucone przez kongregację watykańską rozwiązania nie znalazły zastosowania na UL, gdyż ich wprowadzeniu osobiście sprzeciwiał się metropolita lwowski obrządku łacińskiego arcybiskup Bolesław Twardowski (1864–1944) – w jego archidiecezji ciągle brakowało kapłanów, a nowe przepisy jedynie ten problem pogłębiały. Tak więc nadal obowiązywało rozporządzenie ministerialne z 1928 r. (Wołczański 2017: 308)¹¹⁵.

7. Aktywność wydziału w życiu kościelnym i akademickim

Wykładowcy Wydziału Teologicznego aktywnie uczestniczyli w życiu kościelnym i akademickim zarówno Galicji (w okresie rozbiorowym), jak i II Rzeczypospolitej. Świadczy o tym już fakt, że wielu jego profesorów zajmowało ważne stanowiska na uczelni. Niektórzy z nich udzielali się poza nią. Wielu angażowało się w prace na rzecz Polskiego Towarzystwa Teologicznego (PTT), które powstało właśnie we Lwowie 23 lutego 1924 r. z inicjatywy tamtejszych teologów uniwersyteckich. Niedługo potem powstały oddziały w Poznaniu, Katowicach, Przemyślu, Tarnowie, Lublinie (na Uniwersytecie Lubelskim), Warszawie, Wilnie, Pielplinie, Płocku oraz Krakowie, Częstochowie, Kielcach, Łucku i Sandomierzu. W okresie międzywojennym odbyły się trzy ogólnozjazdowe zjazdy członków: pierwszy w 1928 r. we Lwowie, następne w Warszawie (1933 r.)

¹¹⁵ Zagadnienie to, przywołując odpowiednie dokumenty, omówił dokładnie ks. Piotr Stach, który w 1933 r. osobiście prowadził dyskusję z Kongregacją ds. Seminariów i Studiów Uniwersyteckich. W chwili pisania przez niego pracy rozmowy nie były jeszcze zakończone (Stach 1934: 65–80).

i Krakowie (1938 r.). W 1936 r. PTT zorganizowało podróż naukową kapłanów do Ziemi Świętej, którą opisał ks. Piotr Stach (*Podróż naukowa księży do Ziemi Świętej zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Teologiczne we Lwowie*, Lwów 1936). Szczególnie zasłużonym dla PTT nadawano tytuł członka honorowego. Wśród nich znalazło się dwóch profesorów lwowskich: ks. Kazimierz Wais, pierwszy prezes towarzystwa, i jego następca ks. Szczepan Szydelski, a także związany niegdyś z lwowskim Wydziałem Teologicznym ks. Jan Fijałek z Krakowa (Panuś 2005: 660–662).

Organem naukowym Polskiego Towarzystwa Teologicznego był kwartalnik „Przegląd Teologiczny” wydawany od 1920 r. W 1931 r. przekształcono go w „Collectanea Theologica”, chcąc nawiązać łączność z naukowymi środowiskami teologicznymi za granicą. Wtedy też często artykuły publikowano w językach obcych, a do polskich artykułów dołączano streszczenia w języku obcym. Na łamach tego periodyku naukowcy publikowali swoje prace. Wydawano też książki w serii *Nasza Myśl Teologiczna*; w latach 1930–1935 wyszły dwa tomy. Do PTT należało wielu historyków Kościoła z Wydziału Teologicznego UL i lwowskiego seminarium duchownego. Współpracowali oni z wydziałami historycznymi różnych uniwersytetów, zwłaszcza Uniwersytetu Lwowskiego i Uniwersytetu Krakowskiego, ale także Wydziałem Historycznym i Wydziałem Filologicznym Polskiej Akademii Umiejętności oraz z Towarzystwem Naukowym we Lwowie (TNL)¹¹⁶. Przedstawiciele PTT uczestniczyli w Międzynarodowym Kongresie Prawników w Rzymie (1934 r.), wygłaszając referaty. Warto podkreślić, że zapoczątkowane przez lwowskich teologów czasopismo „Collectanea Theologica” i PTT zostały reaktywowane po drugiej wojnie światowej i istnieją do dzisiaj. Siedziba towarzystwa znajduje się w Krakowie, a czasopismo „Collectanea Theologica” wychodzi w Warszawie¹¹⁷.

Członkami TNL byli m.in. Szczepan Szydelski, Kazimierz Wais, Władysław Żyła, Michał Wyszyński, Józef Umiński, misjonarz-lazarysta Hieronim Feicht (1894–1967)¹¹⁸ i Zdzisław Obertyński (1894–1978)¹¹⁹, z kolei do Polskiego Towarzystwa Historycznego należeli m.in. Szczepan Szydelski, Józef Umiński, Michał Wyszyński, Stanisław Frankl (1903–1944)¹²⁰, Teofil Długosz, Marian Rechowicz (1910–1983)¹²¹ i franciszkanin Henryk Cichowski (1892–1936), zaś do Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (PTF) – Kazimierz Wais i Jan Stepa.

¹¹⁶ Nazwa taka funkcjonowała w latach 1920–1939. Kontynuatorem TNL jest Wrocławskie Towarzystwo Naukowe założone we Wrocławiu w 1946 r.

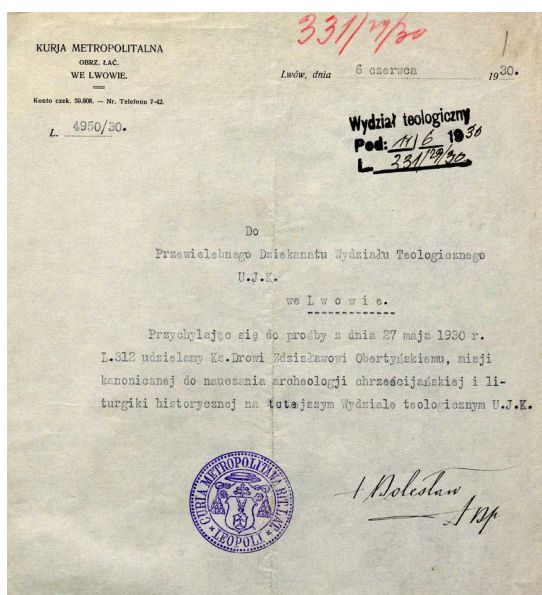
¹¹⁷ Por. Klawek 1929: 383–388; Klawek 1930: 260–262; Mańkowski 1934: 153–154; Kabata 1994: 315–323; Kabata 1998: 161–174.

¹¹⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1946, [AUWR_UA_000_26_0_5_1946_49381](#).

¹¹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1390, [AUWR_UA_000_26_0_5_1390_49417](#).

¹²⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1967, [AUWR_UA_000_26_0_5_1967_49376](#).

¹²¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1620, [AUWR_UA_000_26_0_5_1620_49404](#).

II. 2. Zgoda Kurii Metropolitalnej we Lwowie na prowadzenie nauczania archeologii chrześcijańskiej i liturgii historycznej na Wydziale Teologicznym przez ks. Zdzisława Obertyńskiego z podpisem arcybiskupa Bolesława Twardowskiego (1930)

Zagadnienie aktywności politycznej profesorów Wydziału Teologicznego nie jest sprawą prostą. Prawdopodobnie znaczna ich część miała poglądy konserwatywne. Niektórzy, głównie wywodzący się z rodzin chłopskich, mogli sympatyzować z ludowcami, chociaż swych poglądów zapewne na zewnątrz nie wyrażali, zwłaszcza po tym, jak niektórzy duchowni współpracujący z ludowcami (np. ks. Stanisław Stojalowski) zostali nawet ekskomunikowani. Niewielka część duchownych uczestniczyła aktywnie w życiu politycznym Galicji czy imperium austriackiego (później austro-węgierskiego), a potem II Rzeczypospolitej. Do 1918 r. koegzystencja profesorów UL należących do różnych wyznań i narodowości była pozytywna. Problem pojawił się po ogłoszeniu przez Polskę niepodległości i rozpoczęciu się wojny polsko-ukraińskiej w listopadzie tegoż roku. Każdy profesor był zobowiązany do złożenia przysięgi na wierność państwu polskiemu. Złożył ją jedynie grekokatolicki ksiądz narodowości ukraińskiej Jan Bartoszewski. Pozostali grekokatolicy wykładowcy ukraińscy albo sami odeszli z uczelni, albo zostali zwolnieni z powodu niezłożenia przysięgi. W gronie tych ostatnich znaleźli się: Josyf Komarnicki, Tyt Myszkowski (ukr. Тит Мишковський, w DALO jako Tytus Myszkowski) (1861–1939)¹²², Julian Dzerowycz (ukr. Юліан Дзерович) (1871–1943) i bazylianin Teodozj Hałuszczynski (ukr. Теодозій Галущинський, w DALO jako Teodozy Hałuszczynski) (1880–1952)¹²³.

¹²² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1317, [AUWR_UA_000_26_0_5_1317_49421](#).

¹²³ DALO z. 26, op. 5, spr. 351, [AUWR_UA_000_26_0_5_351_49481](#).

Pozostali wykładowcy WT chętnie składali przysięgę, że wiernie będą służyć nauce, Kościołowi i państwu polskiemu. Aktywnie włączyli się do walki o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. Niektórzy z nich uczestniczyli w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r. Chwalebnym przykładem jest postawa księdza i jednocześnie kapelana w stopniu kapitana Mieczysława Tarnawskiego, który za swoją służbę w wojsku otrzymał w 1920 r. Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari¹²⁴.

W okresie międzywojennym większość podzielała poglądy polityczne reprezentowane przez narodową demokrację (endecję). Tylko niektórzy sprzyjali sanacji i samemu Józefowi Piłsudskiemu. Byli mu przeciwni, kiedy w 1926 r. dokonał przewrotu majowego, a także wtedy, gdy w 1930 r. część swojej opozycji politycznej osadził w Brześciu nad Bugiem. Wiadomo, że ks. Adam Gerstmann i ks. Szczepan Szydelski zapisali się do Stronnictwa Katolicko-Narodowego. Pierwszy z nich nie odegrał w partii żadnej roli, drugi natomiast należał do jej prezydium i wszedł do zarządu głównego, a idee narodowo-katolickie propagował na łamach wychodzącej we Lwowie „Gazety Kościelnej”. Ksiądz Szydelski być może jako jedyny patrzył przychylnie na obóz pomajowy marszałka Piłsudskiego, uważając jego ugrupowanie za narodowe. Był posłem na Sejm RP III kadencji w latach 1930–1935, startując z listy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem.

Niestety, Rada Wydziału Teologicznego UJK poparła w 1922 r. decyzję o obowiązywaniu na uniwersytecie *numerus clausus* dla studentów pochodzenia żydowskiego. Kiedy w 1937 r. wprowadzono getta ławkowe, dziekan i prodziekan Wydziału Teologicznego poparli sprzeciw ówczesnego rektora Stanisława Kulczyńskiego (1895–1975)¹²⁵ wobec takiego dyskryminowania studentów żydowskich. Wszyscy profesorowie, wyznając ideologię chrześcijańsko-narodową, zdecydowanie sprzeciwiali się socjalizmowi i komunizmowi. Najbardziej wyrazisty pod tym względem był ks. Szczepan Szydelski, który najmocniej wyrażał swój sprzeciw. Ksiądz Jan Stepa natomiast zajął się konfrontacją ideologii komunistycznej z nauką chrześcijańską, prowadząc wykłady na różnych kursach.

Należy też zatrzymać się nad stosunkiem kadry naukowej do kwestii ukraińskiej. Najjaskrawsze poglądy miał i je wyrażał ks. Szczepan Szydelski. Uważał on obrządek greckokatolicki (utożsamiany głównie z narodowością ukraińską) za szkodliwy, bo – jego zdaniem – wiązał się z nacjonalizmem ukraińskim, niebezpiecznym dla państwa polskiego. Potępiał eskalację mordów politycznych i ataki na ludność polską. I chociaż nie obarczył za to wszystkich Ukraińców, to jednak obwinił ich za brak sprzeciwu wobec tego rodzaju aktów przemocy. Podobnie na tę kwestię zapatrywał się ks. Mieczysław Tarnawski. Na problematykę ukraińską patrzył z perspektywy kościelno-religijnej i w Kościele

¹²⁴ Cały dochód z nagrody ks. Tarnawski oddał na stypendium dla niezamożnych kadetów (Czarnecki 1928:15).

¹²⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1005, [AUWR_UA_000_26_0_5_1005_68841](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 96, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_96_66679](#).

unickim widział słabość wobec Cerkwi prawosławnej, obawiając się, że ta druga może go pokonać i wchłonąć. Na polecenie metropolity lwowskiego obrządku łacińskiego arcybiskupa Bolesława Twardowskiego przygotował kilka broszur, w których z perspektywy historycznej i współczesnej omówił sytuację Kościoła greckokatolickiego, który niejednokrotnie szedł w kierunku prawosławia i był nieprzejednany wobec Kościoła łacińskiego i polskiej racji stanu w Galicji Wschodniej. Nie podobało się to Ukraińcom, którzy skarżyli się na niego nawet do Stolicy Apostolskiej. Ostatecznie taka postawa przyczyniła się do odmówienia arcybiskupowi Twardowskiemu nominacji ks. Tarnawskiego na sufragana (biskupa pomocniczego) archidiecezji lwowskiej.

8. Status zawodowy kadry Wydziału Teologicznego

Pod względem statusu zawodowego kadra tworząca WT była dosyć jednolita. Przez cały omawiany w artykule okres byli to głównie duchowni. Oprócz kapłanów obrządku rzymskokatolickiego (łacińskiego) pracowali także księża dwóch obrządków wschodnich – greckokatolickiego i ormiańskokatolickiego. Duchowni pochodzili z różnych diecezji, ale większość z archidiecezji lwowskiej (wszystkich trzech obrządków), diecezji przemyskiej (zarówno obrządku łacińskiego, jak i greckokatolickiego) i diecezji tarnowskiej. W okresie międzywojennym pięć osób pozyskano z innych polskich ośrodków; byli to: historyk Kościoła ks. Józef Umiński z diecezji płockiej, bibliści ks. Piotr Stach z diecezji tarnowskiej i Aleksy Klawek z diecezji gnieźnieńskiej oraz socjolog ks. Andrzej Mytkowicz z Krakowa. Niewielu wykładowców było zakonnikami. Klemens Sarnicki należał do Zakonu św. Bazylego Wielkiego, czyli bazylianów¹²⁶. Jeszcze w XVIII w. pojawiło się trzech dominikanów, a w latach trzydziestych XX w. jeszcze jeden.

W okresie międzywojennym na Wydziale Teologicznym nie pracowali profesowie greckokatoliccy (uniccy). Nie istniała także żadna katedra dla unitów. Po rozpoczęciu wojny polsko-ukraińskiej w 1918 r. przenieśli się oni do greckokatolickiego seminarium duchownego. Później część z nich wykładała na utworzonej w 1928 r. Greckokatolickiej Akademii Teologicznej. Ostatni unicki wykładowca, ks. Tyt Myszkowski, kierownik Katedry Starego Testamentu, został zwolniony z UJK z powodu niezłożenia przysięgi na wierność państwu polskiemu. Później był dziekanem i rektorem Greckokatolickiego Seminarium Duchownego we Lwowie (Wołczański 2002: 187–188; Kowalska-Sionko 2019: 130–131, 147).

9. Studenci

W latach 1871–1908 teologię na C.K. Uniwersytecie im. Cesarza Franciszka I studiowało od 300 do 415 studentów. W okresie międzywojennym liczba wynosiła nieco

¹²⁶ K. Sarnicki był przez jakiś czas protoihumenem (tj. prowincjałem) bazylianów galicyjskich.

mniej: od 64 w 1918 r. do 249 w 1938 r. Mimo wszystko Wydział Teologiczny UJK był jednym z większych w Polsce. Dla porównania warto dodać, że w 1918 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim teologię studiowały 72 osoby (a więc nieco więcej), ale na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (USB) – tylko 2; w 1938 r. na Wydziale Teologicznym UJ kształciło się 350 studentów (znowu więcej niż we Lwowie), ale na USB w Wilnie – 132, a na Uniwersytecie Warszawskim – 57, a więc już znacznie mniej. Widzimy zatem, że Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza był w czołówce pod względem wydziałów teologicznych w Polsce. Jeśli zaś chodzi o liczbę studentów i kadry profesorskiej, przewyższał go jedynie analogiczny wydział na Uniwersytecie Jagiellońskim. W okresie międzywojennym Wydział Teologiczny wypromował 324 magistrów, 36 doktorów (ponadto 11 nostryfikował) i 31 doktorów habilitowanych z teologii.

Część II. Postscriptum teologiczne

W tej części pracy chciałbym przyjrzeć się życiu, działalności naukowo-dydaktycznej i duszpasterskiej siedmiu pracowników naukowych, opierając się na zdigitalizowanych aktach opisu 5, zespołu 26, które znajdują się w DALO. Jak wspominałem, w przypadku Wydziału Teologicznego nie zachowały się kompletne teczki osobowe profesorów wykładowców, którzy pełnili ważne funkcje na lwowskiej uczelni. W większości znajdujemy w nich pojedyncze dokumenty, czasami jedynie kondolencje z powodu śmierci uczonego, pojedyncze decyzje związane z objęciem przez pracownika jakiegoś stanowiska. W przypadku profesorów z przełomu XVIII i XIX w. mamy jedynie notatki o ich karierze uniwersyteckiej. Ten sam charakter pisma może świadczyć, że sporządziła je ta sama osoba, może przygotowując opracowanie o dziejach wydziału czy uniwersytetu. Nie mają one dużej wartości źródłowej, są jedynie zebraniem podstawowych informacji o pracy danego wykładowcy. Tylko w przypadku kilku wykładowców udało się znaleźć interesujące dokumenty i bardzo szczegółowe informacje, dlatego postanowiłem się im dokładniej przyjrzeć. Każda osoba reprezentuje inną dziedzinę wiedzy teologicznej lub filozoficznej i może w jakimś stopniu być reprezentantem swojej katedry. Ksiądz Kazimierz Wais związany był z Katedrą Filozofii Chrześcijańskiej, ks. Michał Wyszynski – prawa kanonicznego, ks. Stanisław Żukowski – teologii pastoralnej (homiletyka), ks. Aleksy Klawek – nauk biblijnych, ks. Andrzej Mytkowicz – socjologii chrześcijańskiej, ks. Stanisław Narajewski – teologii moralnej i ks. Józef Umiński – historii Kościoła.

1. Teczka personalna ks. Kazimierza Waisa

W teczce po ks. Kazimierz Waisie zachowało się nieco materiałów, ale niewiele w nich znajdziemy informacji o jego życiu. Mamy jednak wiadomości o przebiegu jego

kariery naukowej. Otóż zachowało się pismo dziekana Wydziału Teologicznego UJK we Lwowie, ks. Żukowskiego, do Departamentu IV Nauki i Szkół Wyższych MWRiOP z 19 stycznia 1929 r. w sprawie mianowania ks. Waisa profesorem honorowym. Sygnatariusz pisma przedstawił w nim przebieg kariery naukowej i dydaktycznej kapłana. Dowiadujemy się z niego, że 1 stycznia 1929 r. ks. Weis skończył 34 lata i miał za sobą trzy miesiące pracy profesorskiej, którą prowadził od października 1895 r. Początkowo, do marca 1909 r., był profesorem filozofii, jednocześnie, od 1897 r., wykładał teologię fundamentalną w seminarium duchownym diecezji przemyskiej, z której się wywodził. Od kwietnia 1909 r. przez dwadzieścia lat był profesorem zwyczajnym filozofii chrześcijańskiej; w 1911 r. doszły do tego zajęcia z teologii fundamentalnej. Jak może przeczytać w tym dokumencie, ks. Wais był „profesorem nie tylko bardzo gorliwym i sumiennym, ale dzięki swej gruntownej wiedzy i wielkim zdolnościom pedagogicznym uczył swego bardzo ważnego i trudnego przedmiotu ze znakomitą skutkiem”¹²⁷.

Autor pisma wymienił także jego dorobek naukowy, na który złożyło się 27 publikacji: dziewięć pozycji książkowych (w tym *Psychologia* liczy cztery tomy) i 17 artykułów, z których osiem zostało wydanych również w formie odbitek. Podkreślono także jego zaangażowanie w działalność administracyjną wydziału i uniwersytetu – jako delegat fakultetu do senatu akademickiego w roku akademickim 1910/11, dziekan wydziału w latach 1912 i 1914 oraz prodziekan w latach 1913, 1915, 1916 i 1917, w końcu rektor w roku akademickim 1917/18 i prorektor w 1919/20. Obowiązki uczelniane łączył z różnymi funkcjami zlecanymi mu przez jego macierzystą diecezję przemyską – egzaminatora synodalnego i radcy kurii biskupiej. Ponadto pracował na rzecz archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego jako rektor seminarium duchownego i członek komisji dla jego zarządu. W 1923 r. znalazł się w gronie współzałożycieli Polskiego Towarzystwa Teologicznego; przez pierwsze trzy lata był nawet jego prezesem, a potem członkiem honorowym. W jednym z zachowanych dokumentów czytamy:

Wśród kolegów na swym Wydziale jak i w całym Uniwersytecie, jak i wśród szerokich kół zwłaszcza duchowieństwa, którego był nauczycielem, wychowawcą i wzorem, cieszy się X. Wais wyjątkową powagą i szacunkiem nie tylko dla swej naukowej pracy i głębokiej wiedzy, ale także dla swego nieskalanego, prawego charakteru¹²⁸.

Jak się okazało, petycja ta przyniosła skutek. 18 czerwca 1929 r. MWRiOP wysłało na ręce uniwersytetu decyzję prezydenta Ignacego Mościckiego o mianowaniu ks. Waisa profesorem honorowym UJK.

¹²⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 198, k. 17 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_198_49488&p=20](#).

¹²⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 198, k. 18 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_198_49488&p=21](#).

Pismo zostało podpisane przez historyka Witolda Suchodolskiego, ówczesnego dyrektora IV Departamentu w ministerstwie¹²⁹. Nieco wcześniej, 20 marca tego samego roku, Wais otrzymał Medal Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości¹³⁰.

2. Teczka personalna ks. Michała Wyszyńskiego

W teczce personalnej ks. Michała Wyszyńskiego również zachowały się jedynie odpisy kilku dokumentów. Możliwe, że wcześniej były w nim oryginały, które jednak mogły trafić gdzieś indziej, na przykład do lwowskiej kurii archidiecezjalnej. Z odpisu świadectwa chrztu Michała Wyszyńskiego dowiadujemy się, że urodził się 21 września 1890 r. w rodzinie Piotra Wyszyńskiego i Magdaleny Wyszyńskiej (z d. Martyniak) we wsi Wyżniany (koło Złoczowa, obwód lwowski). Rodzina mieszkała w tej wsi pod numerem 96. Chrzest przyjął 28 września w miejscowym kościele parafialnym pod wezwaniem. św. Mikołaja¹³¹. Maturę zdał w 1911 r. w IV C.K. Gimnazjum we Lwowie. Studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1911–1915, co potwierdza pismo rektora Kazimierza Twardowskiego i dziekana wydziału ks. Adama Gerstmann z 11 listopada 1916 r.¹³²

W omawianej teczce znajduje się kilka odpisów dokumentów proveniencji kościelnej, które zostały wystawione przez metropolitę lwowskiego obrządku łacińskiego arcybiskupa Józefa Bilczewskiego. 17 sierpnia 1916 r. hierarcha mianował ks. Wyszyńskiego wikarym w parafii w Kamionce Strumiłowej¹³³, a 5 października 1918 r. na Wydziale Teologicznym UJK obronił on pracę doktorską *Anfänge und Ursachen des Freiheitskampfes der Makkabäer* i zdał egzamin *universum* z teologii, uzyskując w ten sposób stopień naukowy doktora teologii¹³⁴. Ale już 14 października abp Bilczewski wysłał ks. Wyszyńskiego do Czerniowiec, gdzie miał sprawować funkcję wikariusza¹³⁵. 20 marca 1920 r. ów hierarcha wystosował do niego kolejne pismo, w którym kierował go do pracy na uniwersytecie we Lwowie¹³⁶. Kolejne pismo metropolity, którego odpis nie ma daty, mianuje go notariuszem prawnym archidiecezji lwowskiej¹³⁷. Wiadomo, że w chwili otrzymania tej nominacji ks. Wyszyński był wikariuszem w parafii katedralnej we Lwowie (od 10 września 1921 r.)¹³⁸. Był wtedy także asystentem starszym Bibliotek Seminaryjnych Wydziału Teologicznego UJK. 19 września 1922 r. na wniosek Rady WT

¹²⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 198, k. 21, [AUWR_UA_000_26_0_5_198_49488&p=24](#).

¹³⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 198, k. 20, [AUWR_UA_000_26_0_5_198_49488&p=23](#).

¹³¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=4](#).

¹³² DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 12 recto + 12 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=15](#).

¹³³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 13, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=16](#).

¹³⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=5](#).

¹³⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 14, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=17](#).

¹³⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 15, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=18](#).

¹³⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 16, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=19](#).

¹³⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 18, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=21](#).

z 17 czerwca tego samego roku senat akademicki mianował go asystentem starszym wspomnianych bibliotek na kolejny okres od 1 października 1922 do 30 września 1923 r.¹³⁹

Warto wspomnieć także o zachowanym odpisie świadectwa egzaminu państwowego, który ks. Wyszyński zdawał 23 października 1922 r. jako słuchacz Wydziału Prawa i Nauk Politycznych UJK¹⁴⁰. W czerwcu 1925 r. minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Stanisław Grabski zatwierdził uchwałę Rady Wydziału Teologicznego UJK z 8 maja tego samego roku, na mocy której ks. Wyszyński „został habilitowany jako docent prawa kanonicznego” na tymże wydziale¹⁴¹. 8 sierpnia 1929 r. dziekan ks. Stanisław Żukowski zawiadomił duchownego o zatwierdzeniu przez MWRiOP wniosku Rady Wydziału Teologicznego UJK o wyznaczeniu go na stanowisko zastępcy w Katedrze Prawa Kanonicznego¹⁴². 16 września 1930 r. kolejny dziekan wydziału, ks. Piotr Stach, informował rektora uniwersytetu o objęciu przez ks. Wyszyńskiego zastępstwa w Katedrze Prawa Kanonicznego „w pełnym wymiarze obowiązków nauczycielskich”¹⁴³. Jak wynika z odpisów kolejnych dokumentów, mowa o tym była już znacznie wcześniej: 27 września 1928 r.¹⁴⁴, 26 października 1927 r.¹⁴⁵, 30 czerwca 1926 r.¹⁴⁶ oraz 1 października 1925 r.¹⁴⁷ 28 października 1930 r. MWRiOP poinformowało go, iż prezydent Rzeczypospolitej Polskiej mianował go profesorem nadzwyczajnym prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym UJK. W piśmie tym MWRiOP nakładało na nowo mianowanego profesora obowiązek złożenia ślubowania na ręce rektora uniwersytetu oraz porozumienie się z dziekanem Wydziału Teologicznego w sprawie objęcia obowiązków profesorskich¹⁴⁸.

Są też odpisy dokumentów mówiące o zaangażowaniu ks. Wyszyńskiego w działalność Towarzystwa Naukowego we Lwowie, które mieściło się w gmachu Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. 11 listopada 1930 r. ks. Wyszyński wszedł w skład Wydziału Historyczno-Filozoficznego TNL¹⁴⁹.

¹³⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 17, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=20](#).

¹⁴⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=8](#).

¹⁴¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=10](#).

¹⁴² DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 8, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=11](#).

¹⁴³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 6, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=9](#).

¹⁴⁴ W tym dokumencie jest także informacja o dwóch innych księżach profesorach Wydziału Teologicznego: Stanisławie Szurku (Katedra Teologii Pastoralnej) i Henryku Cichowskim (Katedra Historii Powszechniej Kościoła).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 22, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&view=single&p=25](#).

¹⁴⁵ W dokumencie jest także informacja o ks. Stanisławie Szurku, który objął zastępstwo w Katedrze Teologii Pastoralnej.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 9, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=12](#).

¹⁴⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 10, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=13](#).

¹⁴⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 11, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=14](#).

¹⁴⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 21, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=24](#).

¹⁴⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 328, k. 20, [AUWR_UA_000_26_0_5_328_49482&p=23](#).

3. Teczka personalna ks. Stanisława Żukowskiego

Podobne materiały archiwalne, jak w dwóch omówionych powyżej aktach, zawiera teczka personalna ks. Stanisława Żukowskiego. Składają się na nie odpisy dokumentów związanych z przyjmowaniem sakramentów świętych, podjętej pracy w szkole i działalności na uniwersytecie. Są także pisma proveniencji kościelnej. Aby oddać pewną ich chronologię (choć nie zawsze mają one zachowany taki układ w ramach teczki), uporządkuję je według dat, których dotyczą. Pierwszym odpisanym dokumentem jest świadectwo chrztu świętego, wystawione 27 września 1893 r., kiedy Stanisław Żukowski miał 12 lat. Dowiadujemy się z niego, że na świat przyszedł 20 listopada 1881 r. w Czerniowcach na Bukowinie w rodzinie organisty Józefa Żukowskiego i Teresy Żukowskiej (z d. Kozłowska). Chrzest przyjął 5 grudnia tego roku z rąk wikariusza parafii św. Krzyża w Czerniowcach – ks. Ignacego Kornickiego. Rodzicami chrzestni byli: ks. Maurycy Kolankiewicz i panna Kornelia Kornicka¹⁵⁰. W I Gimnazjum w Czerniowcach uzyskał świadectwo dojrzałości w 1903 r., a w latach 1903–1907 studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego¹⁵¹. W roku szkolnym 1908/09 był zastępcą katechety w III Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie, ucząc religii rzymskokatolickiej w wymiarze 10 godzin i odczytując jedną egzortę tygodniowo (nominacja z 9 września 1908 r.)¹⁵². W latach 1908–1911 na podobnym stanowisku pracował także w filii VII Gimnazjum we Lwowie¹⁵³, skąd 1 września 1911 r. został przeniesiony do VII Gimnazjum we Lwowie¹⁵⁴, gdzie także katechizował, ale jedynie przez pierwszy semestr w wymiarze 16 godzin tygodniowo. Z pisma metropolity lwowskiego abp. Józef Bilczewskiego z 14 czerwca 1910 r. dowiadujemy się, że w dniach 27–29 kwietnia tego samego roku ks. Żukowski zdał egzamin na katechetę w szkołach gimnazjalnych¹⁵⁵. 7 lutego 1912 r. C.K. Rada Szkolna Krajowa przeniosła go do I szkoły realnej we Lwowie¹⁵⁶, a 17 października 1912 r. mianowała zastępcą nauczyciela w tejże placówce oświatowej¹⁵⁷. W kwietniu 1913 r. Rada Szkolna Krajowa we Lwowie przyznała ks. Żukowskiemu tytuł profesora dający stałe uprawnienia nauczycielskie¹⁵⁸.

¹⁵⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=4](#).

¹⁵¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=5](#).

¹⁵² DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=8](#).

¹⁵³ Do tej szkoły został przeniesiony przez C.K. Radę Szkolną Krajową pismem z dnia 29 grudnia 1908 r.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 14, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=17](#).

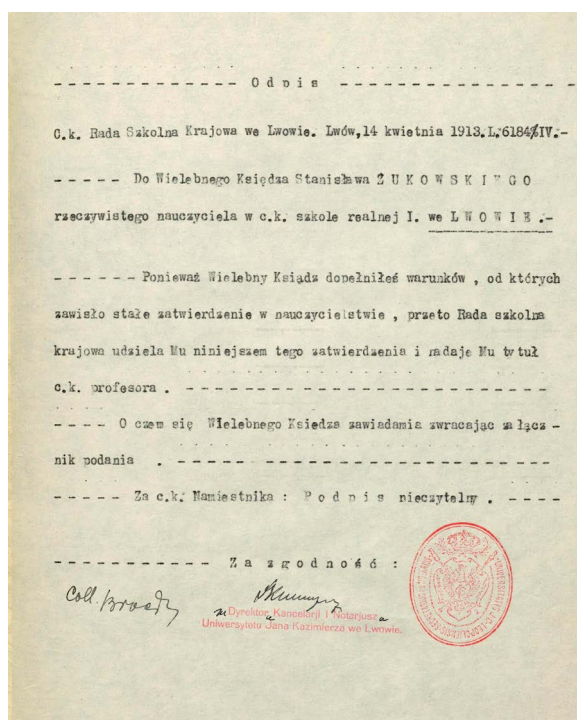
¹⁵⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=7](#).

¹⁵⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 17, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=20](#).

¹⁵⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 9, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=12](#).

¹⁵⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 16, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=19](#).

¹⁵⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 8, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=11](#).

Il. 3. Odpis pisma stwierdzające nadanie tytułu c.k. profesora
ks. Stanisławowi Żukowskiemu (1913)

Z dokumentu wystawionego przez MWRiOP 6 sierpnia 1921 r. w sprawie dodatku za wysługę lat i za studia wyższe wiemy, że w tym czasie duchowny pełnił także obowiązki wikariusza w parafii św. Antoniego we Lwowie¹⁵⁹.

Już po odzyskaniu przez Polskę niepodległości sytuacja ks. Żukowskiego nieco się zmieniła. To właśnie na tzw. okres międzywojenny przypada jego praca na UJK. 24 maja 1919 r. Wydział Teologiczny tejże uczelni powierzył mu wykłady z homiletyki, „na razie w charakterze suplenta w pełnej ilości godzin”, które rozpoczął w semestrze zimowym roku akademickiego 1919/20¹⁶⁰. 31 lipca 1919 r. MWRiOP przyjęło do wiadomości decyzję WT i zgodziło się na objęcie przez ks. Żukowskiego zajęć „z teologii pasterskiej ze szczególnym uwzględnieniem homiletyki”¹⁶¹. Już 7 października 1920 r. naczelnik państwa Józef Piłsudski mianował go profesorem nadzwyczajnym homiletyki Wydziału Teologicznego UJK¹⁶², a ponad dwa lata później, 7 grudnia 1922 r. – profesorem zwyczajnym¹⁶³. W obu przypadkach MWRiOP zażądało od niego „ponowienia przysięgi służbowej”, którą miał złożyć na ręce rektora uczelni.

¹⁵⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 11 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=14](#).

¹⁶⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 6, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=9](#).

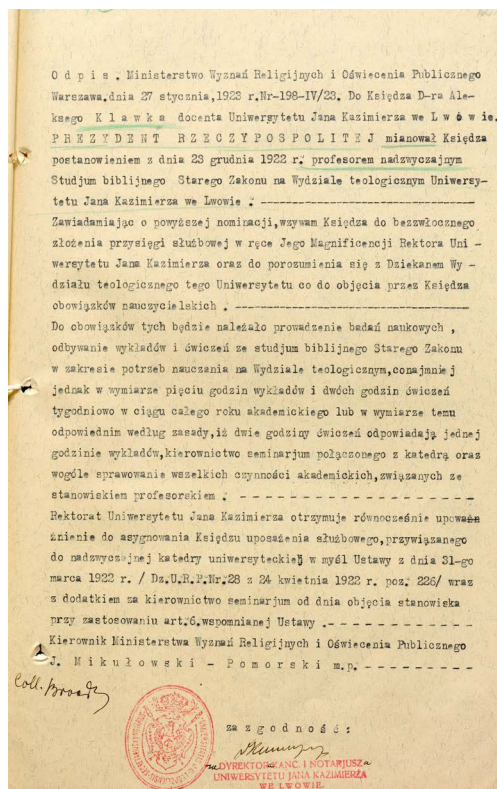
¹⁶¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=10](#).

¹⁶² DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 13, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=16](#).

¹⁶³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 12, [AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=15](#).

4. Teczka personalna ks. Aleksiego Klawka

Kolejnym wykładowcą, po którym zachowały się 23 odpisy dokumentów, jest ks. Aleksy Klawek, profesor Nowego Testamentu. W dziejach Wydziału Teologicznego i polskiej nauki teologicznej odegrał on ważną rolę. Doczekał się także opracowań (por. Smerka 1971: 7–19; Szczepaniak 2000: 489–495; Zimny 2004). Oczywiście zachowany materiał archiwalny nie odzwierciedla działalności i życia naukowego ks. Klawka, ale pozwoli lepiej zrozumieć trudności w badaniach prozopograficznych kadry naukowej Wydziału Teologicznego UJK.

Il. 4. Odpis mianowania ks. Aleksiego Klawka profesorem nadzwyczajnym przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (1922)

W tym czasie związany był z Wydziałem Teologicznym UJK. 9 czerwca 1921 r. uzyskał habilitację z zakresu studium biblijnego Nowego Testamentu za pracę „Wiarygodność

Aleksy Klawek urodził się 11 maja 1890 r. w Rogoźnie (obecnie województwo poznańskie). Ojciec Ignacy Klawek pracował jako nauczyciel, a matka Anna Klawek (z d. Kruppiak) zajmowała się domem¹⁶⁴. Aleksy Klawek był narodowości polskiej, co wyraźnie potwierdził w deklaracji z 10 listopada 1932 r.¹⁶⁵ Seminarium duchowne ukończył w Poznaniu w roku 1909¹⁶⁶. Święcenia kapłańskie przyjął 15 lutego 1913 r. Był wikariuszem w Wielkopolskiem: początkowo od marca do kwietnia 1914 r. w Wnieńsciu, a od stycznia do grudnia 1918 r. – w Granowie i Rydzynie¹⁶⁷.

Z omawianej teczki możemy dowiedzieć się nieco o karierze naukowej ks. Klawka. Studia doktoranckie uwieńczono obroną (1917 r.) doktoratu z teologii odbył w Münsterze¹⁶⁸. Od stycznia 1919 r. w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu Klawek rozpoczął wykłady z Pisma Świętego, które kontynuował do marca 1923 r.¹⁶⁹ W tym też

¹⁶⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 2 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=5](#).

¹⁶⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=7](#).

¹⁶⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 16, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=19](#).

¹⁶⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 10, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=13](#).

¹⁶⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=4](#).

¹⁶⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 11, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=14](#).

Łuk II.1–20”. MWRiOP uchwałę Wydziału Teologicznego UJK nadającą ks. Klawkowi ten stopień naukowy zatwierdziło pismem z 23 lipca 1921 r.¹⁷⁰

23 grudnia 1922 r. prezydent Polski Stanisław Wojciechowski mianował go profesorem nadzwyczajnym studium biblijnego Starego Testamentu na UJK. Jednocześnie MWRiOP nakazało księdzu nominatowi złożenie przysięgi służbowej na ręce rektora oraz porozumienie się z dziekanem WT w sprawie przyjęcia obowiązków nauczycielskich¹⁷¹.

W związku z zajęciami na UJK, które ks. Klawek objął 1 kwietnia 1923 r., Kuria Metropolitalna obrządku łacińskiego we Lwowie udzieliła mu tzw. misji kanonicznej, czyli zgody na nauczanie Pisma Świętego na WT¹⁷².

9 stycznia 1929 r. prezydent Polski Ignacy Mościcki mianował ks. Klawka profesorem zwyczajnym studium biblijnego Starego Testamentu na Wydziale Teologicznym UJK¹⁷³.

12 marca 1925 r. ks. Klawek został członkiem czynnym miejscowym Wydziału Filologicznego Towarzystwa Naukowego we Lwowie¹⁷⁴. Natomiast 10 października 1932 r. nadano mu tytuł współpracownika Komisji Orientalistycznej PAU¹⁷⁵.

5. Teczka personalna ks. Andrzeja Mytkowicza

Nieco dokumentów zachowało się także w teczce personalnej ks. Andrzeja Mytkowicza. W karcie ewidencyjnej jest podane, że urodził się 26 listopada 1873 r. we wsi Czełuśnica należącej wówczas do diecezji przemyskiej¹⁷⁶.

Jego rodzicami byli rolnik Piotr Mytkowicz i Marianna Mytkowicz (z d. Gałuszka)¹⁷⁷. Doktorat z ekonomii społecznej uzyskał w Monachium. Chrzestnymi Andrzeja byli: rolnik Maciej Pankowicz i najprawdopodobniej córka rolnika Antonina Gałuszka¹⁷⁸.

Ksiądz Mytkowicz był kapłanem diecezji krakowskiej i podlegał jurysdykcji biskupa księcia Adam Sapiehy. 22 marca 1899 r. Książęco-Biskupi Konsystorz Diecezji Krakowskiej mianował Mytkowskiego wikariuszem w parafii w Jaworznie¹⁷⁹. O jego służbie w Kościele katolickim więcej dowiadujemy się z tzw. tabeli służbowej z 1925 r. Jego pierwszą placówką była wspomniana parafia w Jaworznie, w której posługiwał od święceń od 1899 do października 1904 r. W tym okresie założył Katolickie Stowarzyszenie Robotnicze „Przyjaźń”, którego był prezesem. W latach 1904–1912 był spowiednikiem

¹⁷⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 6, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=9](#).

¹⁷¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 12, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=15](#).

¹⁷² DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 13, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=16](#).

¹⁷³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 14, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=17](#).

¹⁷⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=10](#).

¹⁷⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 8, [AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=11](#).

¹⁷⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=5](#).

¹⁷⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 1 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=4](#).

¹⁷⁸ Nazwisko matki chrzestnej w tym dokumencie jest nieczytelne.

¹⁷⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 6, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=9](#).

w kościele mariackim¹⁸⁰. Sprawował wówczas także funkcję sekretarza generalnego Katolickich Stowarzyszeń Robotniczych diecezji krakowskiej, redagował i wydawał tygodnik „Postęp” i dziennik „Głos Narodu”. W latach 1912–1914 odbył studia ekonomiczno-społeczne na Uniwersytecie Monachijskim (niem. Ludwig-Maximilians-Universität München). Tytuł doktora ekonomii za pracę *Ausländische Wanderarbeiter in der deutschen Landwirtschaft* (Poznań 1914) uzyskał 30 maja 1914 r. na Wydziale Ekonomicznym tej uczelni (Lechicki 1977: 416). Po powrocie w 1914 r. został wikariuszem w Żywcu, a w latach 1917–1925 – proboszczem w Jawiszowicach (obecnie województwo małopolskie). Pełniąc posługę kapłańską, także angażował się w działalność instytucji ludowo-społecznych¹⁸¹.

Pogłębieniem doświadczenia w zakresie kwestii społecznych był także udział w specjalnych kursach za granicą, m.in. w trzymiesięcznym kursie socjalnym w München-Gladbach (obecnie Mönchengladbach) w diecezji kolońskiej (25 VII – 25 X 1903 r.) celem przyjrzenia się rozwiązywaniu kwestii społecznych w Zagłębiu Ruhry¹⁸². O uczestniczeniu w kursach dokształcających ks. Mytkowicza jest wiele dokumentów w jego teczce personalnej.

Z pisma ks. Mytkowicza z 1934 r. w sprawie nabycia praw emerytalnych dowiadujemy się o jeszcze innych szczegółach z życia tego kapłana. W 1915 r. prowadził wykłady na temat emigracji m.in. w Instytucie Ekonomicznym Naczelnego Komitetu Narodowego¹⁸³, w Wiedniu, Zakopanem i Krakowie. Wygłaszał wykłady dla żołnierzy Legionów Polskich. Owocem licznych wykładów była publikacja naukowa *Powstanie i rozwój emigracji sezonowej*¹⁸⁴, wydana w Krakowie w 1917 r. w ramach serii wydawniczej tegoż Instytutu.

Odpis

Imperium Austriacae — Diocesis: Premialis —
Regnum Galiciae — Parochia: Jasło —
Districtus: Jasło — Urus: 35. 35.

TESTIMONIUM BAPTISMI.

Ex parte Officii parochialis r.kat. Ecclesiae Jasloensis propago
Caelumque notum testaturque fit, in libris metricalibus hujus Ecclesiae Tom. II pag. 49 reperiri sequentia:

Annis et mensis et die natiuitatis et baptismi	Urus	Nomen	Religio	Parentes et Conditio	Patrini et Conditio
Anno Domini 85 millesimo octingentesimo septuagesimo tertio - die XX 26-a Novembris natus baptizatus ./. 26-a Novembris 1873. /.	Cse- lusi- nica	Andreas	Romanus Le- cath on gi- lini- ni	Petrus Mytkowicz agricola fil. Joannis et Marianna Pankowicz agricola et na Joannis Kowicz agricola uxor.	Marianna filia Elski Gajusz- ka et Magdale- na Michalska

Obstetrix Magdalena Porystek
Baptizavit: Carolus Piszczkiewicz

Quas testimoniales manu propria subscribo et sigillo Ecclesiae parochialis munitur

Jasło die 8-a Februarii A.D. 1895.
S. Sroczyski s.p.
L.S. Parochus

Cell. Broc. 2

Za zgodność:
K. Mytkowicz
DYREKTOR KANCELII NOTARIUS
UNIWERSYTETU JANA KAZIMIERZA
W LWOwie.

Il. 5. Odpis świadectwa chrztu ks. Andrzeja Mytkowicza (1873)

¹⁸⁰ W teczce osobowej na karcie 3 i 4 są dwie nominacje dla ks. Mytkowicza wystawione przez biskupa Sapiechę, jedna pochodzi z 21 kwietnia 1913, a druga – 29 kwietnia 1914.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 3, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=6](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=7](#).

¹⁸¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=10](#).

¹⁸² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=8](#).

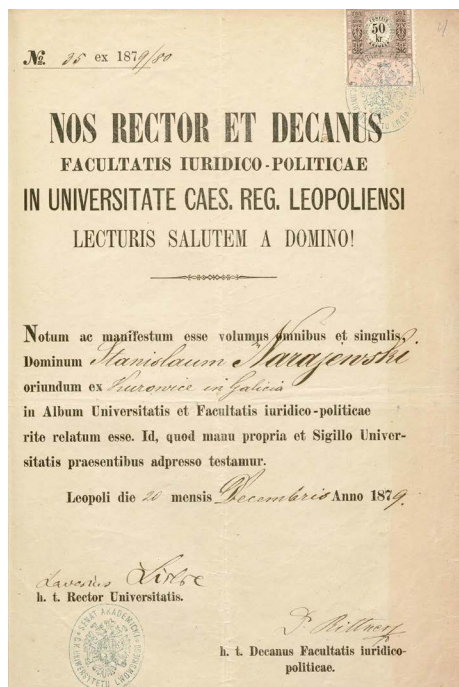
¹⁸³ Instytutem tym kierował wówczas ekonomista i profesor UJ Adam Krzyżanowski. Por. Taylor 1958: 87–100.

¹⁸⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 9 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=12](#).

Niewiele jest informacji o jego pracy na UJK. W latach 1925–1933 pracował w Katedrze Socjologii Chrześcijańskiej Wydziału Teologicznego. O tym pisał sam w kolejnym (dosyć długim, bo liczącym aż sześć stron) uzasadnieniu do nabycia praw emerytalnych. MWRiOP nie uznało mu lat pracy duszpasterskiej (przed objęciem obowiązków akademickich) i ks. Mytkowicz nie otrzymał emerytury w pełnej wysokości¹⁸⁵.

W 1933 r., kończąc swoją ośmioletnią pracę na UJK, ks. Mytkowicz odebrał część swoich dokumentów: metrykę, dyplom ukończenia seminarium duchownego, kopię dyplomu doktorskiego, indeksy studenckie, pisma pochwalne i w sprawie urlopów, a także dekrety państwowe¹⁸⁶. Nic więc dziwnego, że w jego teczce zachowało się tak niewiele materiałów, a te, które są, stanowią w większości odpisy. Możliwe, że podobna praktyka miała miejsce w przypadku wielu pracowników Wydziału Teologicznego. W nielicznych teczkach osobowych jest potwierdzenie odbioru dokumentów, tak jak to jest w przypadku ks. Mytkowicza.

6. Teczka personalna ks. Stanisława Narajewskiego

Il. 6. Poświadczenie wpisania studenta Stanisława Narajewskiego na Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego (1879)

Dosyć spory materiał zachował się po ks. Stanisławie Narajewskim. Urodził się 1860 r. w Kurowicach koło Złoczowa w rodzinie Jana Narajewskiego i Aleksandry Narajewskiej (z d. Karasińska). W latach 1872–1879 uczęszczał do C.K. Gimnazjum w Brzeżanach. W latach 1879–1883 studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim¹⁸⁷, a w latach 1884–1888 – teologię na tej samej uczelni.

Święcenia kapłańskie otrzymał 22 lipca 1888 r. Potem został wysłany na dalsze studia do Innsbrucku, które uwieńczył dyplomem doktorskim z teologii. Obrona odbyła się 2 lipca 1892 r. Po powrocie do Lwowa był do 1899 r. prefektem w seminarium duchownym archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. W latach 1892–1897 uczył także religii w żeńskiej Szkole Ludowej Miejskiej św. Antoniego. W latach 1892–1897 prowadził wykłady z katechetyki

¹⁸⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 10 – 12 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=13](#).

¹⁸⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 8, [AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=11](#).

¹⁸⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=7](#).

i metodologii naukowej na Wydziale Teologicznym UL, a w latach 1895–1919 – zajęcia z socjologii chrześcijańskiej („kwestie socjalne”). W 1894 r. habilitował się z teologii moralnej na podstawie pracy *De iurisdictione et eius reservatione dissertatio* (wydana w 1893 r.)¹⁸⁸. Przez trzy lata był adiunktem. 17 lipca 1894 r. otrzymał *veniae legendi pro theologia moralis*¹⁸⁹, a 15 października tegoż roku austriackie MWiO zatwierdziło go na stanowisko docenta teologii moralnej na Wydziale Teologicznym UL¹⁹⁰. 1 października 1897 r. został mianowany zastępcą profesora. Od 25 lutego 1899 r. był profesorem nadzwyczajnym, a następnie od 29 lutego 1902 r. – profesorem zwyczajnym¹⁹¹.

Wykłady z teologii moralnej ks. Narajewski prowadził przede wszystkim na podstawie podręcznika *Summa theologiae moralis* autorstwa austriackiego moralisty Hieronima Noldina (niem. Hieronymus Noldin) (Polak 2011a: 211–212).

Ksiądz Narajewski trzykrotnie był dziekanem Wydziału Teologicznego (1903/04, 1904/05, 1911/12), a w roku akademickim 1922/23 – także rektorem UJK, rok później – jego prorektorem. 3 czerwca 1924 r., kiedy zbliżała się 65. rocznica jego urodzin (tylko do tego wieku profesor mógł pracować na uniwersytecie), Rada Wydziału Teologicznego podjęła uchwałę, aby pozostał on „w czynnej służbie jeszcze przez pięć lat”, i dzień później wystosowała do MWRiOP prośbę o jej zatwierdzenie¹⁹². Swoją prośbę Rada WT powtórzyła także trzy lata później¹⁹³. W kolejnym roku Rada prosiła o przedłużenie dla niego *venia aetatis* na lata 1928–1930¹⁹⁴. Podobne pisma wysyłała aż do 1932 r.¹⁹⁵ W maju 1933 r. ks. Narajewski wystosował pismo do MWRiOP z prośbą o przeniesienie go w stan spoczynku. Jego podanie poparła Rada Wydziału na posiedzeniu 12 czerwca 1933¹⁹⁶.

Za swoją pracę 15 grudnia 1936 r. ks. Narajewski otrzymał tytuł profesora honorowego Wydziału Teologicznego UJK¹⁹⁷. Uroczyste wręczenie dekretu nominacyjnego odbyło się 14 stycznia 1937 r.¹⁹⁸

1 września 1939 r. Rada WT powołała go na stałego członka i z pełnymi prawami¹⁹⁹.

¹⁸⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=8](#).

¹⁸⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 18–19 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=20](#).

¹⁹⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 20, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=22](#).

¹⁹¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=4](#).

¹⁹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 47, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=49](#).

¹⁹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 51, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=53](#).

¹⁹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 52, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=54](#).

¹⁹⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 54, 56, 57, 59, 61, 62, 64, 66, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=56](#).

¹⁹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 68, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=70](#).

¹⁹⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 79, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=81](#).

¹⁹⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 80 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=82](#).

¹⁹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 85, [AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=88](#).

7. Teczka personalna ks. Józefa Umińskiego

Kolejnym wykładowcą, po którym zachowała się nieco obszerniejsza teczka, był ks. Józef Umiński. Ten znany historyk Kościoła doczekał się już nieco opracowań i wspomnień, w których została również wykorzystana jego spuścizna naukowa²⁰⁰. Dla zobrazowania charakteru materiału źródłowego, który znajduje się w jego aktach personalnych, warto go przytoczyć. Urodził się 10 listopada (29 października starego stylu) 1888 r. w Kolonii Dembiany koło Rypina w diecezji płockiej. Jego ojciec Władysław Umiński utrzymywał się z własnego kapitału, matką była Franciszka Umińska (z d. Bertram). Chrzest dziecka odbył się w kościele 15 listopada w Rogowie. W aktach ks. Umińskiego zachował się odpis wypisu z aktu urodzenia, dokonanego w Rypinie 6 maja 1924²⁰¹. Niemal wszystkie 15 zachowanych w tej teczce dokumentów to odpisy z czasów jego działalności, zanim został zatrudniony na lwowskiej uczelni. Tylko jeden dokument odnosi się do jego pracy na Wydziale Teologicznym UJK. W latach 1907–1913 studiował w seminarium duchownym w Płocku²⁰², potem obronił doktorat z filozofii (dziedzina historia) na Uniwersytecie Monachijskim. Ponadto w latach 1913–1914 już jako kapłan diecezji płockiej studiował²⁰³ w dominikańskim Papieskim Międzynarodowym Kolegium św. Tomasza z Akwinu „Angelicum” w Rzymie (obecnie Papieski Uniwersytet „Angelicum”), jednocześnie odbył²⁰⁴ roczny kurs paleografii w Tajnym Archiwum Watykańskim (obecnie Apostolskie Archiwum Watykańskie). Znał języki: łaciński, rosyjski, niemiecki, francuski, włoski i angielski²⁰⁵.

Powróciwszy ze studiów w Rzymie i Monachium, ks. Umiński został nauczycielem historii powszechnej i historii Polski oraz historii Kościoła w Liceum św. Stanisława Kostki w Płocku. Uczył tam w latach 1918–1922. W tym samym czasie prowadził zajęcia w seminarium duchownym diecezji płockiej: najpierw wykłady z prawoznawstwa (1918/19), historii Kościoła (1918–1922) oraz lektorat z języka niemieckiego (1919–1922). W dokumencie potwierdzającym działalność ks. Umińskiego w liceum i seminarium duchownym jego autor podkreślił, iż ów kapłan swoje obowiązki w obu tych placówkach wypełniał sumiennie,

ze znajomością rzeczy, ku pożytkowi uczącej się młodzieży obu zakładów i ku zadowoleniu swej władzy”. Przeto pracę Ks. Dr. Józefa Umińskiego mogę ocenić jako wybitną [podkreślenie w dokumencie – M.M.], a potwierdzeniem mojej opinii był fakt powołania go w roku 1922 na profesora Uniwersytetu w Lublinie²⁰⁶.

²⁰⁰ Zob. Schletz 1958: 281–327; Matwijowski 1997: 305–312; Matwijowski, oprac., 2004: 243–247; Nikodem 2021: 283–303.

²⁰¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 12, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=15](#).

²⁰² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 3, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=6](#).

²⁰³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=5](#).

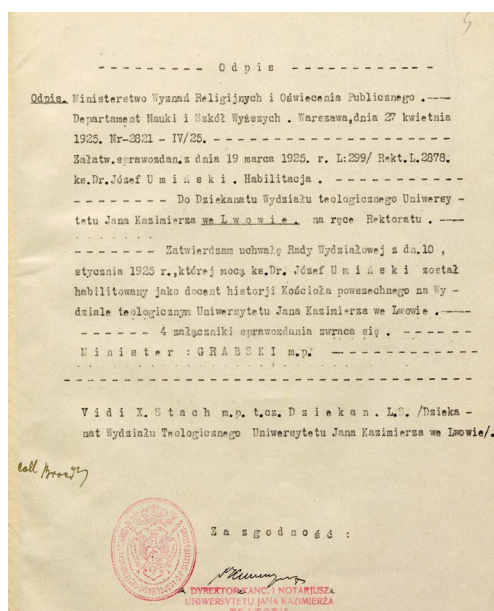
²⁰⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=4](#).

²⁰⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 14, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=17](#).

²⁰⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=7](#).

Jak wynika z zaświadczenia ówczesnego rektora Uniwersytetu Lubelskiego (obecnie Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), Umiński pracował na Wydziale Nauk Humanistycznych tejże uczelni w latach 1922/23–1926/27, początkowo jako zastępca profesora, a po uzyskaniu habilitacji z początkiem roku 1925 – jako profesor nadzwyczajny historii średniowiecznej²⁰⁷. Należy jeszcze dodać, iż 7 września 1918 r. ordynariusz diecezji płockiej biskup Antoni Nowowiejski mianował go nie tylko profesorem seminarium, ale także jego bibliotekarzem²⁰⁸.

Habilitację ks. Józef Umiński uzyskał 10 stycznia 1925 r. Wtedy też został docentem historii Kościoła powszechnego na Wydziale Teologicznym UJK. 27 kwietnia tego samego roku uchwałą Rady WT nadającą ks. Umińskiemu ten stopień naukowy zatwierdziło MWRiOP²⁰⁹.

II. 7. Odpis uchwały Rady Wydziału Teologicznego zatwierdzającej ks. Józefa Umińskiego na stanowisko docenta historii Kościoła powszechnego (1925)

Zatem przez pewien czas łączył zajęcia we Lwowie i Lublinie. W 1927 r. do jego obowiązków doszedł jeszcze urząd rektora seminarium duchownego w Płocku. Biskup płocki w dekrete nominacyjnym z 11 lipca tego roku pisał, że „młodzież seminaryjna w każdym momencie, w czasie pracy i podczas rozrywek, w ciągu roku szkolnego i podczas wakacji ma być przedmiotem Twoich zachodów”²¹⁰. W 1930 r., m.in. jako dyrektor Gimnazjum Męskiego im św. Stanisława Kostki działającego przy seminarium duchownym

²⁰⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 6, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=9](#).

²⁰⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 13, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=16](#).

²⁰⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=8](#).

²¹⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 7, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=10](#).

w Płocku, został przewodniczącym Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, przeprowadzającej zwyczajny egzamin dojrzałości abiturientów owego gimnazjum²¹¹. Tego samego roku biskup płocki mianował go kanonikiem kapituły katedralnej płockiej²¹². 7 sierpnia 1930 r. otrzymał od prezydenta Ignacego Mościckiego nominację na profesora nadzwyczajnego historii Kościoła w Polsce i na Rusi na Wydziale Teologicznym UJK²¹³. 12 listopada ks. Umiński został włączony w poczet członków Wydziału Historyczno-Filozoficznego Towarzystwa Naukowego we Lwowie²¹⁴.

Zakończenie

Wybuch drugiej wojny światowej, a szczególnie wejście Sowietów do Polski 17 września 1939 r., przyniósł kres Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza. Władze sowieckie zlikwidowały Wydział Teologiczny, uznając jego działalność za sprzeczną z ideologią komunistyczną. 30 października 1939 r. ówczesny dziekan Wydziału ks. Adam Gerstmann otrzymał od nowych władz uczelni nakaz nr 19 napisany po ukraińsku, w którym czytamy:

Stosownie do ustawodawstwa radzieckiego dotyczącego rozdziału Kościoła od państwa i szkoły od Kościoła należy zlikwidować teologiczny fakultet na lwowskim państwowym uniwersytecie jako taki, który nie odpowiada duchowi uczelni, która powinna służyć na korzyść pracujących. Wszystkich studentów, profesorów i pracujący personel wydziału teologicznego należy uważać za zwolnionych z posady. (cyt. za: Wołczański 2002: 576)

Wydział Teologiczny został przeniesiony do seminarium duchownego. Na początku października 1939 r. władze sowieckie znacjonalizowały gmach seminaryjny i przekazały go Lwowskiemu Państwowemu Instytutowi Medycznemu. Od tej pory aż do końca pierwszej okupacji sowieckiej na początku lipca 1941 r. alumni spotykali się na wykładach w różnych klasztorach lwowskich. Za „pierwszego Sowietą”, jak określano ten okres okupacji, w konspiracji tajne studia teologiczne ukończyło 20 alumnów, którzy następnie przyjęli święcenia kapłańskie (por. Draus 2007: 88–90).

W latach okupacji niemieckiej (1941–1944) nadal działał Tajny Uniwersytet Jana Kazimierza. Tajne komplety prowadzono także na Wydziale Teologicznym, któremu udało się odzyskać gmachy seminaryjne. Władze Generalnego Gubernatorstwa pozwoliły studiować tylko tym alumnom, którzy rozpoczęli kształcenie w 1939 r. Władze seminarium nie zastosowały się do tego zarządzenia i otworzyły pierwszy rok studiów. Kiedy

²¹¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 8, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=11](#).

²¹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 9, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=12](#).

²¹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 10, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=13](#).

²¹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 11, [AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&view=single&p=14](#).

dowiedziały się o tym władze niemieckie, 24 stycznia 1942 r. wtargnęły do budynku i klerikom, którzy nie mogli wykazywać się dokumentem przyjęcia na studia w 1939 r., nakażały go opuścić. Czterech alumnów, rektora seminarium ks. Stanisława Frankla (1903–1944) i prorektora ks. Stanisława Bizunia (1907–1991) zabrano na przesłuchanie. Ten ostatni ocalał i pozostawił po sobie wspomnienia, w których dokładnie opisał położenie seminarium duchownego i duchowieństwa lwowskiego w okresie drugiej wojny światowej (por. Bizuń 1993). Dla ks. Frankla aresztowanie skończyło się w więzieniu na Zamarstynowie²¹⁵. Schorowany i wycieńczony zapadł na gruźlicę i po ciężkiej chorobie zmarł.

Duchowieństwo polskie, nie tylko to związane z UJK, podczas okupacji poniosło duże straty. Niektórzy duchowni zmarli śmiercią naturalną, inni zostali bestialsko zamordowani. Podczas okupacji sowieckiej zmarł m.in. ks. profesor Adam Gerstmann (1940), dwukrotny rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza, a podczas okupacji niemieckiej zmarł ks. Stanisław Narajewski (1943). W sierpniu 1941 r. wraz z innymi profesorami lwowskimi został rozstrzelany na Wzgórzu Wuleckich ksiądz archidiecezji lwowskiej Władysław Komornicki (1911–1941) (Pawłowiczowa 2012: 22–33).

Il. 8. Grobowiec ks. Adama Gerstmanna. Cmentarz Łyczakowski (pole 72, grób nr 205)

Il. 9. Grobowiec ks. Stanisława Narajewskiego. Cmentarz Łyczakowski (pole 12, grób nr 368)

²¹⁵ Ksiądz Stanisław Frankl został odbity przez Armię Krajową 15 kwietnia 1943 r.; od tego czasu aż do śmierci się ukrywał. Zmarł 26 czerwca 1944 r. w klasztorze oo. reformatów we Lwowie. Jego ciało spoczęło na cmentarzu Janowskim (Szetelnicki 1983: 148–172).

Po drugiej wojnie światowej znaczna część kadry Uniwersytetu Jana Kazimierza była zmuszona opuścić Lwów. Wielu swoje dalsze życie prywatne i naukowe związało z innymi ośrodkami akademickimi. Wielu księży profesorów zaczęło tworzyć naukowe życie teologiczne w nowych warunkach politycznych. Jedni przyjechali do Warszawy i Krakowa, gdzie jeszcze przez pewien czas działały wydziały teologiczne, drudzy związali się ze Śląskiem, głównie z Wrocławiem, współtworząc tamtejsze seminarium duchowne (Klawek 1948; Urban 1983a).

Przez cały badany okres (od czasów akademii jezuickiej od 1945 r.) Wydział Teologiczny stanowił integralną część Uniwersytetu Lwowskiego, dzieląc jego losy na przestrzeni wieków. Przez te stulecia zmieniała się jego struktura organizacyjna, kadra naukowo-dydaktyczna, jak również program nauczania przedmiotów teologicznych. Pracownicy naukowcy prowadzili badania w obszarze nauk filozoficzno-teologicznych, brali też czynny udział w życiu społeczno-państwowym i kościelnym Lwowa oraz państwa. Jego wykładowcy wnieśli istotny wkład nie tylko w funkcjonowanie wydziału, ale także całej uczelni, piastując na niej najważniejsze urzędy (por. Urban 1983b). Można jedynie ubolewać, że w teczках osobowych teologów, które znajdują się DAŁO, zachowało się tak mało dokumentów. Stąd też obraz kadry profesorskiej ciągle nie jest pełny i z pewnością wymaga pogłębionych badań oraz prowadzenia kwerend archiwalnych, również poza granicami Polski.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- ALNUIF – Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki (ukr. Архив Львівського національного університету імені Івана Франка)
Zespół P-119, opis 1: Sprawy osobowe pracowników
z. P-119, op. 1, spr. 73 – Ingarden Roman
z. P-119, op. 1, spr. 96 – Kulczyński Stanisław
- APPDKr – Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie
Lw 91 – *Registrum Missarum applicandarum pro Fratibus Defunctis de novo inchoatum a Die 1-ma Aprilis 1756 [...]*
- AWOP – Archiwum Klasztoru Dominikanów w Wiedniu
Bücher Nr 55 – *Regestum provinciae Hungariae fratrum Praedicatorum inchoatum 28. Aprilis 1765 sub provincialatu admodum reverendi ac eximii P. Fr. Antonini Thuille ordinis Praedicatorum ss. theologiae magistri ac provinciae Hungariae prioris provincialis*
Bücher Nr 57 – *Rerum gestarum gubernante aliam provinciam Hungariae sacri ordinis Praedicatorum admodum reverendo ac eximio ss. theologiae magistro P. Fr. Hyacintho Dauderlau, priore provinciali dignissimo, series ab anno 1775*

DALO – Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (ukr. Державний архів Львівської області)

Zespół 26, opis 5: Sprawy personalne grona profesorskiego i urzędników

z. 26, op. 5, spr. 21 – Angełłowicz Antoni

z. 26, op. 5, spr. 24 – Ankwicz Andrzej

z. 26, op. 5, spr. 71 – Bartoszewski Jan

z. 26, op. 5, spr. 67 – Barwiński Marcin

z. 26, op. 5, spr. 103 – Betański Wacław

z. 26, op. 5, spr. 96 – Bielawski Zygmunt

z. 26, op. 5, spr. 91 – Bielecki Andrzej

z. 26, op. 5, spr. 119 – Bilczewski Józef

z. 26, op. 5, spr. 141 – Bombas Ludwik

z. 26, op. 5, spr. 174 – Bulanda Edmund

z. 26, op. 5, spr. 2014, 2015 – Chybiński Adolf

z. 26, op. 5, spr. 2026 – Ciepanowski Jakub

z. 26, op. 5, spr. 2058 – Csesznak Karol

z. 26, op. 5, spr. 2048 – Czajkowski Antoni

z. 26, op. 5, spr. 2060 – Czerlunczakiewicz Józef

z. 26, op. 5, spr. 600 – Dąbrowski Michał

z. 26, op. 5, spr. 555 – Delkiewicz Józef

z. 26, op. 5, spr. 580 – Dichanicz Wincenty

z. 26, op. 5, spr. 581 – Długosz Henryk

z. 26, op. 5, spr. 582 – Długosz Teofil

z. 26, op. 5, spr. 605 – Domosławski Bernard

z. 26, op. 5, spr. 1946 – Feicht Hieronim

z. 26, op. 5, spr. 1955 – Fic Atanazy

z. 26, op. 5, spr. 1949 – Filarski Albert

z. 26, op. 5, spr. 1950 – Finsiger Jan

z. 26, op. 5, spr. 1967 – Frankl Stanisław

z. 26, op. 5, spr. 406 – Gerstmann Adam

z. 26, op. 5, spr. 405 – Gierowski Jakub

z. 26, op. 5, spr. 488 – Grabowski Ignacy

z. 26, op. 5, spr. 351 – Hałuszczyński Teodozy

z. 26, op. 5, spr. 371 – Harasiewicz Michał

z. 26, op. 5, spr. 515 – Hryniewiecki Modest

z. 26, op. 5, spr. 768 – Ingarden Roman

z. 26, op. 5, spr. 763 – Iwański Sebastian

z. 26, op. 5, spr. 2259 – Jachimowicz Grzegorz

z. 26, op. 5, spr. 2256 – Jaryna Józef

z. 26, op. 5, spr. 2261 – Jaszowski Błażej

-
- z. 26, op. 5, spr. 655 – Jougan Alojzy
z. 26, op. 5, spr. 2205 – Juzyczyński Antoni
z. 26, op. 5, spr. 866 – Klawek Aleksy
z. 26, op. 5, spr. 855 – Kloss Ludwik
z. 26, op. 5, spr. 907 – Komarnicki Józef
z. 26, op. 5, spr. 933 – Kostek Franciszek
z. 26, op. 5, spr. 877 – Kowalski Kazimierz
z. 26, op. 5, spr. 894 – Koziura Florian
z. 26, op. 5, spr. 892 – Kozubski Zygmunt
z. 26, op. 5, spr. 980 – Król Michał
z. 26, op. 5, spr. 989 – Krynicki Onufry
z. 26, op. 5, spr. 1029 – Kucharski Jan
z. 26, op. 5, spr. 1005 – Kulczyński Stanisław
z. 26, op. 5, spr. 1065 – Lewicki Benedykt
z. 26, op. 5, spr. 1069 – Lewicki Michał
z. 26, op. 5, spr. 1065 – Lewicki Rudolf
z. 26, op. 5, spr. 1113 – Lisowski Franciszek
z. 26, op. 5, spr. 1050 – Ławrowski Jan
z. 26, op. 5, spr. 1181 – Malinowski Ludwik
z. 26, op. 5, spr. 1195 – Maramorosz Deodat
z. 26, op. 5, spr. 1164 – Mazurkiewicz Jan
z. 26, op. 5, spr. 1317 – Myszkowski Tytus
z. 26, op. 5, spr. 1314 – Mytkowicz Andrzej
z. 26, op. 5, spr. 1332 – Narajewski Stanisław
z. 26, op. 5, spr. 1375 – Nowicki Jan
z. 26, op. 5, spr. 1390 – Obertyński Zdzisław
z. 26, op. 5, spr. 1450 – Paliwoda Marcelli
z. 26, op. 5, spr. 1464 – Paulovitz Andrzej
z. 26, op. 5, spr. 1478 – Penka Ignacy
z. 26, op. 5, spr. 1541 – Poplicha Józef
z. 26, op. 5, spr. 1586 – Radkiewicz Arseniusz
z. 26, op. 5, spr. 1590 – Radomski Bolesław
z. 26, op. 5, spr. 1620 – Rechowicz Marian
z. 26, op. 5, spr. 1642 – Rotter Józef
z. 26, op. 5, spr. 1688 – Sarnicki Klemens
z. 26, op. 5, spr. 1708 – Sembratowicz Józef
z. 26, op. 5, spr. 1707 – Sembratowicz Sylwester
z. 26, op. 5, spr. 1716 – Sieniatycki Maciej
z. 26, op. 5, spr. 1732 – Skibniewski Stefan
z. 26, op. 5, spr. 1734 – Skorodyński Mikołaj

- z. 26, op. 5, spr. 1737 – Skrochowski Eustachy
- z. 26, op. 5, spr. 1778 – Solecki Łukasz
- z. 26, op. 5, spr. 1805 – Stach Piotr
- z. 26, op. 5, spr. 1810 – Stepa Jan
- z. 26, op. 5, spr. 2161 – Steusing Zdzisław
- z. 26, op. 5, spr. 1847 – Symonowicz Jan
- z. 26, op. 5, spr. 2089 – Szankowski Maciej
- z. 26, op. 5, spr. 2180 – Szurek Stanisław
- z. 26, op. 5, spr. 2116 – Szydelski Szczepan
- z. 26, op. 5, spr. 1755 – Śłószarz Jan
- z. 26, op. 5, spr. 1857 – Tarnawski Mieczysław
- z. 26, op. 5, spr. 1860, 1861 – Twardowski Kazimierz
- z. 26, op. 5, spr. 1916 – Tyczyński Sebastian
- z. 26, op. 5, spr. 1922 – Umiński Józef
- z. 26, op. 5, spr. 198 – Wais Kazimierz
- z. 26, op. 5, spr. 200 – Wałęga Leon
- z. 26, op. 5, spr. 217 – Watzka Józef
- z. 26, op. 5, spr. 237 – Więclaw Mikołaj
- z. 26, op. 5, spr. 325 – Wysocki Stanisław
- z. 26, op. 5, spr. 328 – Wyszynski Michał
- z. 26, op. 5, spr. 691 – Zabłocki Feliks
- z. 26, op. 5, spr. 729 – Zachariasiewicz Franciszek
- z. 26, op. 5, spr. 699 – Zagórski Julian
- z. 26, op. 5, spr. 2021 – Zeisl Andrzej
- z. 26, op. 5, spr. 681 – Żukowski Jan
- z. 26, op. 5, spr. 680 – Żukowski Stanisław
- z. 26, op. 5, spr. 669 – Żyła Władysław

Opis 8: Wydział Teologiczny

- z. 26, op. 8, spr. 273

Opis 15: Katalogi główne studentów 1784–1918–1939

- z. 26, op. 15, spr. 1064

Opracowania. Źródła drukowane i internetowe

Babiak Jerzy Kazimierz, Smirnow Jurij (2021): *Lwów miasto trzech katedr. Śladami wielokulturowej architektury*, Poznań–Lwów.

Banach Andrzej Kazimierz (1998): *Stosunek Uniwersytetu Jagiellońskiego do powstania nowych ośrodków uniwersyteckich na ziemiach polskich do końca II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Krakowski” 64, 133–139.

Barącz Sadok (1856): *Żywoty sławnych Ormian w Polsce*, Lwów.

- Barącz Sadok (1861): *Rys dziejów Zakonu Kaznodziejskiego w Polsce*, t. 2, Lwów
[<https://polona.pl/preview/b797be5f-f0c5-4d7a-99ce-7c318c346799>] [dostęp online: 12.07.2023].
- Barącz Sadok (1869): *Rys dziejów ormiańskich w Polsce*, Tarnopol.
- Bizuń Stanisław (1993): *Historia krzyżem znaczone. Wspomnienia z życia Kościoła katolickiego na Ziemi Lwowskiej 1939–1945*, oprac., wstęp i przypisy J. Wołczański, Lublin.
- Błażejovskij Dmytro (1975): *Ukrainian and Armenian Pontifical Seminaries of Lviv (165–1784)*, *Analecta Ordinis Sancti Basilii Magni. Seria II. Sectio I*, 29, Rome
[<https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/20054/file.pdf>] [dostęp online: 18.09.2023].
- Błażejovskij Dmytro (1979): *I teatini e i Pontifici Collegi Armeno e Ucraino di Leopoli (1665–1784)*, „*Regnum Dei*” 35 (105), 205–248.
- Bulanda Edmund (1925): *Śp. Ks. Władysław Żyła*, „*Kwartalnik Historyczny*” 39, 417–419.
- Chajko Grzegorz (2009/2010): *Święty Józef Bilczewski arcybiskup lwowski*, „*Folia Historica Cracoviensia*” 15/16, 507–516.
- Czarnecki Jan (1928): *Pogrzeb księdza-żołnierza*, „*Orlęta*” 1, 14.
- Długosz Teofil (1934), *Rzut oka na dzieje lwowskiego Wydziału Teologicznego*, [w:] *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1918–1933*, Lwów, 5–36.
- Dóci Viliam Štefan (2018): *Die seelsorgliche Tätigkeit der Kaschauer Predigerbrüder. Ein Dominikanerkonvent im Ambiente von Pfarrei, Stadt und Staat im 18. Jahrhundert*, Quellen und Forschungen zur Geschichte des Dominikanerordens. N. F., 23, Berlin–Boston.
- Draus Jan (2005): *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1939–1944*, „*Prace Komisji Historii Nauki*” 7, 105–128.
- Draus Jan (2007): *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków.
- Dybiec Julian (2011): *Uniwersytet Lwowski pod zaborem austriackim*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae foundationis celebranti in memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysta pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 65–76.
- Finkel Ludwik (1894): *Historia Uniwersytetu Lwowskiego do r. 1869*, cz. 1, [w:] L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1–2, Lwów
[<https://polona.pl/item/historia-universytetu-lwowskiego,NDkxMDMz>] [dostęp online: 11.10.2019].

- Gabryel Kazimierz (1983a): *Zachariasiewicz Franciszek Ksawery*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, red. H.E. Wyczawski, Warszawa, 496–498.
- Gabryel Kazimierz (1983b): *Żyła Władysław*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, red. H.E. Wyczawski, Warszawa, 559–561.
- Gerstmann Adam, Momidłowski Stefan, Stepa Jan (1935): *Życie i działalność śp. ks. Kazimierza Waisa*, „Collectanea Theologica” 16 (1), 1–21.
- Gretka Wojciech (2008): *Wais Kazimierz*, [w:] *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 9, red. A. Maryniarczyk, Lublin, 684–685.
- Gretka Wojciech (2011): *Wais Kazimierz*, [w:] *Encyklopedia filozofii polskiej*, t. 2, red. A. Maryniarczyk, Lublin, 775–776.
- Grzebień Ludwik (1981), *Domosławski Bernard (1734–1821)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, red. H.E. Wyczawski, Warszawa, 412.
- Grzebień Ludwik, oprac., (1996): *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków
[<https://www.jezuici.krakow.pl/bibl/enc.htm>] [dostęp online: 11.10.2019].
- Jaworski Franciszek (1912): *Uniwersytet Lwowski. Wspomnienie jubileuszowe*, Lwów.
- Kabata Jacek (1994): *Polskie Towarzystwo Teologiczne. 70 lat istnienia (1924–1994)*, „Analecta Cracoviensia” 26, 315–323.
- Kabata Jacek (1998): *Brylantowy jubileusz Polskiego Towarzystwa Teologicznego (1924–1999)*, [w:] *Felix Saeculum Cracoviae. Krakowscy święci XV wieku*, red. K. Panuś, K.R. Prokop, Kraków, 161–174.
- Kałużny Józef Cezary (2015): *Święty Józef Bilczewski: badacz starożytności chrześcijańskiej i jego interdyscyplinarna metoda w świetle nieznanych materiałów źródłowych z lat 1885–1900*, Biblioteka Historyczna Archiwum Metropolii Lwowskiej Obrządku Łacińskiego w Krakowie. Seria B, Studia, 12, Lwów–Kraków.
- Kałużny Józef Cezary (2016): *Rzym w sercu, serce w Rzymie. Mecenat naukowy arcybiskupa Józefa Bilczewskiego w latach 1901–1923*, [w:] *Starożytność chrześcijańska. Materiały zebrane*, t. 4, red. J.C. Kałużny, Kraków, 103–115.
- Kink Rudolf (1854): *Geschichte der kaiserlichen Universität zu Wien*, t. 1: *Geschichte Darstellung*, Wien
[<https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10733443?q=%28Geschichte+der+kaiserlichen+Universit%C3%A4t+zu+Wien.+1%29&page=562,563>] [dostęp online: 29.11.2019].
- Klawek Aleksy (1929): *Na dziesięciolecie „Przeglądu Teologicznego”*, „Przegląd Teologiczny” 10, 383–388.
- Klawek Aleksy (1930): *O naszych towarzystwach teologicznych*, „Nasza Myśl Teologiczna” 1, 260–262.
- Klawek Aleksy (1948): *Zarys dziejów teologii w Polsce*, Kraków.

- Kowalska-Sionko Beata (2019): *Życie codzienne Lwowa i jego mieszkańców w latach 1921–1939. Uczelnie i nauka lwowska*, „Res Cresoviana” 2, 123–159.
- Kumor Bolesław (1972): *Sieć seminariów duchownych ob. łac. w okresie niewoli narodowej (1772/95–1918)*, „Analecta Cracoviensia” 4, 369–373.
- Lechicki Czesław (1977): *Mytkowski Andrzej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 22, red. E. Rośtorowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 415–416.
- Levytsky Oleksandr (2020): *Clergy Formation in the Provisions of Zamość and Lviv Synods*, „Kościół i Państwo” 9 (2), 37–48
[<https://ojs.tnku.pl/index.php/kip/article/view/15862/15337>] [dostęp online: 11.10.2019].
- Łuszczak Grzegorz (2010): *Nauczyciele i wychowawcy szkół jezuickich we Lwowie 1608–1773*, Kraków.
- Łuszczak Grzegorz (2011): *Kierunki nauczania i kadra dydaktyczna lwowskich szkół jezuickich 1661–1773*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae foundationis celebranti in memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysta pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 43–63.
- Machniak Jan (2001): *Abp Józef Bilczewski. Pasterz Kościoła Lwowskiego*, Kraków.
- Mandziuk Józef (1983): *Szydelski Szczepan*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa, 253.
- Mańkowski Tadeusz (1934): *Życie naukowe Lwowa*, „Nauka Polska” 19, 153–154.
- Matwijowski Krystyn (1997): *Ks. Prof. dr hab. Józef Umiński*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 52 (3–4), 305–312.
- Matwijowski Krystyn, oprac., (2004): *Listy hr. Karoliny Lanckorońskiej w korespondencji ks. prof. dr hab. Józefa Umińskiego*, „Wrocławskie Studia Wschodnie” 8, 243–247.
- Miławicki Marek (2006): *Studia zakonne w dominikańskim klasztorze Bożego Ciała we Lwowie. Przyczynek do dziejów kultury duchowieństwa lwowskiego*, [w:] *Львів (1256–2006). Церква і суспільство. Статті і матеріали*, ред. В. Гаюк et al., Львів, 39–50.
- Miławicki Marek (2020–2021): „*Hauptschule bey den Dominikanern zu Lemberg*”. *Działalność oświatowa dominikanów lwowskich w XIX w.*, „Rocznik Lwowski”, 139–181.
- Młotek Antoni (1991): *Teologia moralna na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie*, „Studia Theologica Varsoviensia” 29 (1), 120–134.
- Nadraga Marta (2015): [Szymonowicz Jan Jakub], [w:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, t. 14, Graz–Köln, 179–180.
- Nikodem Jarosław (2021): *Józef Umiński (1888–1954)*, [w:] *Mediewiści*, t. 9, red. J. Strzelczyk, Poznań, 283–303.

- Nitecki Piotr (1992): *Biskupi Kościoła w Polsce*, Warszawa.
- Nowak Andrzej (1999): *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786–1985*, t. 1: *Biskupi i kanonicy*, Tarnów, 68–70.
- Osadczy Włodzimierz, red., (2011): *Święty arcybiskup Lwowa Józef Bilczewski. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej św. Józefowi Bilczewskiemu, arcybiskupowi metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego, w 150. rocznicę urodzin i 5. rocznicę kanonizacji, 18–21 listopada 2010 roku, Lublin–Lwów*, Lublin.
- Panuś Kazimierz (2005): *Wkład Polskiego Towarzystwa Teologicznego w ruch naukowo-teologiczny*, [w:] *Kościół w życiu publicznym. Teologia polska i europejska wobec nowych wyzwań*, t. 3, red. K. Gózdź, Lublin, 660–662.
- Pawłowiczowa Maria (2012): *Ksiądz Władysław Komornicki i ksiądz Stanisław Frankl. Dwaj profesorowie lwowscy, o których należy pamiętać*, [w:] *Niezwykła więź Kresów Wschodnich i Zachodnich. Wpływ lwowian na rozwój nauki i kultury na Górnym Śląsku po 1945 roku*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, A. Ratuszna, E. Żurawska, Katowice, 22–33.
- Petrowicz Grzegorz (1988): *La Chiesa Armena in Polonia e nei paesi limitrofi: 1686–1954*, Roma.
- Piech Stanisław Ludwik (2011): *Studium teologiczne dla zakonników w Galicji 1824–1890*, „Przegląd Kalwaryjski” 15, 249–258.
- Piętka Kazimierz (1983): *Gerstmann Adam*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa, 43.
- Polak Ryszard (2011a): *Narajewski Stanisław*, [w:] *Encyklopedia filozofii polskiej*, t. 2, red. A. Maryniarczyk, Lublin, 211–212.
- Polak Ryszard (2011b): *Stępa Jan Piotr*, [w:] *Encyklopedia filozofii polskiej*, t. 2, red. A. Maryniarczyk, Lublin, 606–611.
- Przeniosło Małgorzata (2017): *Akta personalne profesorów Uniwersytetu Jana Kazimierza z okresu międzywojennego w zbiorach Archiwum Obwodowego we Lwowie*, [w:] *Znani i nieznani międzywojennego Lwowa. Studia i materiały*, t. 5, red. M. Przeniosło, L. Michalska-Bracha, Kielce, 157–165.
- Przeniosło Małgorzata, Przeniosło Marek (2020): *Profesorowie Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie urodzeni w rodzinach chłopskich (okres II Rzeczypospolitej) – portret zbiorowy*, „Dzieje Najnowsze” 52 (3), 129–154.
- Przeniosło Małgorzata, Przeniosło Marek (2022): *Słownik biograficzny profesorów uniwersytetów Drugiej Rzeczypospolitej: Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, Kielce.
- Puszkas Alicja (2006): *Zarys dziejów nauczania historii Kościoła na Uniwersytecie Lwowskim w XIX wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 54 (2), 37–53.

- Rechowicz Marian (1948): *Zagadnienie powołań kapłańskich w okresie działalności pojózefińskiego Seminarium Generalnego w dawnej Galicji (1790–1819)*, „Nasza Przyszłość” 4, 209–224.
- Rechowicz Marian (1955): *Studia alumnów w galicyjskim Seminarium Generalnym (1790–1819)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 2, 61–107.
- Rechowicz Marian (1956): *Karność alumnów w galicyjskim Seminarium Generalnym (1790–1819)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 3 (1), 119–160.
- Rechowicz Marian (1965): *Goydan Dymitr (1790–1858)* [nekrolog], „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 12 (4), 136.
- Rechowicz Marian, red., (1975): *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2: *Od odrodzenia do oświecenia*, cz. 2: *Teologia neoscholastyczna i jej rozwój w akademiach i szkołach zakonnych*, Lublin.
- Redzik Adam (2006): *Szkic z dziejów szkolnictwa wyższego we Lwowie*, „Niepodległość i Pamięć” 24, 93–109.
- Ryńca Michał (2005): *Stepa Jan Piotr*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 43, A. Romanowski, Warszawa.
- Schletz Alfons (1958): *Ksiądz Józef Umiński 1888–1954*, „Nasza Przyszłość” 8, 281–327.
- Siwek Agnieszka, Kałużny Józef Cezary (2016): *Działalność naukowa ks. Władysława Żyły na uniwersytecie we Lwowie. Zarys zagadnienia*, [w:] *Starożytność chrześcijańska. Materiały zebrane*, t. 4, red. J.C. Kałużny, Kraków, 151–161.
- Skład i program wykładów (1876/77–1918/19): *Skład Uniwersytetu i program wykładów* [za lata 1877/1878–1918/1919]. *C.K. Uniwersytet imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie*, Lwów [1876–1918]
[<http://www.wbc.poznan.pl/publication/37047>] [dostęp online: 25.09.2023].
- Skład i program wykładów UJK (1919/20–1938/39): *Skład Uniwersytetu i program wykładów* [za lata 1919/20–1938/39]. *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, [Lwów 1920–1938]
[<http://www.wbc.poznan.pl/publication/37047>] [dostęp online: 25.09.2023].
- Smereka Władysław (1971): *Wybitny polski biblista – ks. Aleksy Klawek*, „Analecta Cracoviensia” 3, 7–19.
- Smirnow Jurij (2003): *Kwestia kształcenia kleru rzymskokatolickiego, ormiańskokatolickiego oraz greckokatolickiego w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku. Z dziejów lwowskich seminariów duchownych*, „Biuletyn Ukrainoznawczy” 9, 25–39.
- Stach Piotr (1934), *Wydział Teologiczny w latach 1918–1933*, [w:] *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1918–1933*, Lwów, 37–146.
- Starowieyski Marek (2002), *Ks. prof. Józef Bilczewski – uczonec*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 15, 141–156.

- Starzyński Stanisław (1894): *Historia Uniwersytetu Lwowskiego 1869–1894*, cz. 2, [w:] L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1–2, Lwów
[<https://polona.pl/item/historya-uniwersytetu-lwowskiego,NDkxMDMz>] [dostęp online: 11.10.2019].
[<http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=2939>] [dostęp online: 11.10.2019].
- Stachowiak Lech (1976): *Rozwój nauk biblijnych w XIX i początkach XX wieku*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 3, cz. 1, red. M. Rechowicz, Lublin, 31–66.
- Stepa Jan (1934): *Ks. Kazimierz Wais (1865–1934)*, „Przegląd Filozoficzny” 37 (3), 303–306.
- Stopka Krzysztof (2009–2010), *Symonowicz (Szymonowicz, Simonowicz) Jan Jakub*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 46, A. Romanowski, Warszawa, 297–299
[<http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-jakub-symonowicz-szymonowicz-simonowicz>] [dostęp online: 18.09.2023].
- Szczepaniak Jan (2000): *Aleksy Klawek (1890–1969)*, [w:] *Złota księga Papieskiej Akademii Teologicznej*, red. S. Piech, Kraków, 489–495.
- Szetelnicki Wacław (1983): *Zapomniani lwowski bohater ks. Stanisław Frankl*, przedm. I. Tokarczuk, Roma.
- Szier-Kramarek Barbara (2002): *Klawek Aleksy*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Bednarek et al., Lublin, 88–89.
- Szurek Stanisław (1932): *Seminarium katedralne we Lwowie*, Lwów.
- Szurek Stanisław (1943): *Seminarium arcybiskupa Wyżyckiego we Lwowie*, „Collectanea Theologica” 15, 245–251
[https://www.bazhum.muzhp.pl/media/files/Collectanea_Theologica/Collectanea_Theologica-r1934-t15-n2/Collectanea_Theologica-r1934-t15-n2-s245-251/Collectanea_Theologica-r1934-t15-n2-s245-251.pdf] [dostęp online: 18.09.2023].
- Śliwa Tadeusz (1983a): *Solecki Ostoja Łukasz*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, red. H.E. Wyczawski, Warszawa, 141–143.
- Śliwa Tadeusz (1983b): *Wais Kazimierz (1865–1934)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, red. L. Grzebień, Warszawa, 358–362.
- Świętochowski Robert (1939–1946): *Domosławski Bernard (1734–1821)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków, 321.
- Świętochowski Robert (1985): *Domosławski Franciszek, imię zakonne Bernard (1734–1821)*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Lublin, 103.
- Taylor Edward (1958): *Twórczość naukowa Adama Krzyżanowskiego. Kartka z dziejów polskiej myśli ekonomicznej*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 3, 87–100.
- Wicher Władysław (1926): *X. Szymon Stanisław Makowski, teolog moralista polski z XVII w.*, Kielce.

- Urban Wincenty (1969): *Ks. prof. Szczepan Szydelski*, Rzym.
- Urban Wincenty (1983a): *30-lecie Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu (1947–1977)*, „Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne” 15, 201–275.
- Urban Wincenty (1983b): *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i jego znaczenie dla nauki polskiej w okresie międzywojennym oraz jej organizacja w Polsce Ludowej*, „Studia Lubaczoviensia” 1, 20–62.
- Wółczański Józef (1983): *Życiorys i bibliografia opublikowanych prac ks. prof. dra Kazimierza Waisa za lata 1895–1932*, „Roczniki Filozoficzne” 31 (1), 133–145.
- Wółczański Józef (1987/1988): *Ks. prof. dr Kazimierz Wais w diecezji przemyskiej (1865–1909)*, „Premisla Christiana” 1, 7–82.
- Wółczański Józef (1992): *Ksiądz Szczepan Szydelski (1872–1967). Polityk i działacz społeczny*, Kraków.
- Wółczański Józef (2002): *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1939*, Kraków.
- Wółczański Józef, red., (2003): *Błogosławiony Józef Bilczewski arcybiskup metropolita lwowski obrządku łacińskiego. Sesja naukowa na Uniwersytecie Jagiellońskim, Kraków 4–5 czerwca 2002*, „Studia do Dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego” 16, Kraków.
- Wółczański Józef (2011): *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1661–1939*, [w:] *Universitati Leopoliensi trecentessimum quinquagesimum anniversarium suae fundationis celebranti in memoriam. Uniwersytetowi Lwowskiemu dla upamiętnienia trzysty pięćdziesiątej rocznicy jego fundacji*. Materiały sesji zorganizowanej w dniach 14–15 stycznia 2011 w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polską Akademię Umiejętności, red. W. Lohman, Kraków, 77–144.
- Wółczański Józef (2017): *Wydział Teologiczny*, [w:] *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków, 293–383.
- Wółczański Józef (2018): *Lektoraty języków starożytnego Wschodu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1862/63–1939/40*, „Rocznik Przemyski” 54 (1), 149–172.
- Wółczański Józef (2020): *Działalność dydaktyczno-naukowa ks. Jana Ślósarza na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1886–1903*, „Studia Polonijne” 41, 109–130.
- Wyczawski Hieronim Eugeniusz (1983): *Długosz Teofil*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa, 302–303.
- Zaleski Tadeusz (2001): *Słownik biograficzny duchownych ormiańskokatolickich oraz duchownych rzymskokatolickich pochodzenia ormiańskiego w Polsce w latach 1750–2000*, Kraków.

Załęski Stanisław (1900): *OO. Jezuici we Lwowie*, Lwów

[<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/549362/edition/457478/content>] [dostęp online: 18.09.2023].

Zimny Robert (2004): *Cale życie z Biblią. Aleksy Klawek (1890–1969)*, Poznań.

Zschokke Heinrich (1894): *Geschichtlicher Abriss der theologischen Facultät an der Universität zu Lemberg*, [w:] *Die theologischen Studien und Anstalten der Katholischen Kirche in Österreich*, red. H. Zschokke, Wien–Leipzig, 295–298

[https://books.google.pl/books?id=01YBAAAAYAAJ&pg=PA295&hl=pl&source=gbstoc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false] [dostęp online: 18.09.2023].

Андрохович Амврозій (1921): *Львівське «Studium Ruthenum»* [cz. 1], „Записки Наукового товариства імені Шевченка” 131, 123–195

[https://shron2.chtyvo.org.ua/Naukove_tovarystvo_imeni_Shevchenka/Zapysky_Tom_131.pdf?] [dostęp online: 18.09.2023].

Андрохович Амврозій (1922): *Львівське «Studium Ruthenum»* [cz. 2], „Записки Наукового товариства імені Шевченка” 132, 185–217

[https://shron2.chtyvo.org.ua/Naukove_tovarystvo_imeni_Shevchenka/Zapysky_Tom_132.pdf?] [dostęp online: 18.09.2023].

Андрохович Амврозій (1925): *Львівське «Studium Ruthenum»* [cz. 3], „Записки Наукового товариства імені Шевченка” 136–137, 43–105

[https://shron2.chtyvo.org.ua/Naukove_tovarystvo_imeni_Shevchenka/Zapysky_Tom_136-137.pdf?] [dostęp online: 18.09.2023].

Андрохович Амврозій (1927): *Львівське «Studium Ruthenum»* [cz. 4], „Записки Наукового товариства імені Шевченка” 146, 33–118

[https://shron2.chtyvo.org.ua/Naukove_tovarystvo_imeni_Shevchenka/Zapysky_Tom_146.pdf?] [dostęp online: 18.09.2023].

Андрохович Амврозій (1929): *Львівське «Studium Ruthenum»* [cz. 5], „Записки Наукового товариства імені Шевченка” 150, 1–80

[https://shron2.chtyvo.org.ua/Naukove_tovarystvo_imeni_Shevchenka/Zapysky_Tom_150.pdf?] [dostęp online: 18.09.2023].

Андрохович Амврозій (1936): *Історія греко-католицької Генеральної Духовної Семінарії у Львові 1783–1810*, [в:] *Праці греко-католицької Богословської Академії у Львові. Грекокатолицька духовна семінарія у Львові*, т. 3, ч. 2, зібрав Й. Сліпий, Львів, 61–505.

Боднар Галина, Сковира Мар'ян (2011): *Герстманн (Gertsmann) Адам*, [в:] *Encyclopedia. Львівський Національний Університет імені Івана Франка*, т. 1, ред. І.О. Вакарчук, Львів, 405.

Бондарчук П.М. (2007): *Колесса Олександр Михайлович*, [в:] *Енциклопедія історії України*, т. 4, к. 451.

- Кметь Василь (2014): *Скобера (Skobera) Юозеф*, [в:] *Encyclopedia. Львівський Національний Університет імені Івана Франка*, т. 2, ред. І.О. Вакарчук, Львів, 434.
- Козицький Андрій (2010): *Львівські сходознавці першої третини XX століття*, „Вісник Львівського університету. Серія історична” 45, 389–410.
- Полотнюк Ярема (1993): *Сходознавство у Львівському університеті*б, „Східний світ” 2, 124–132.
- Пристаї Микола (2003): *Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія 1783–1945*, ред. Б. Прах., Львів–Рудно.
- Сковира Мар’ян, Чорний Модест (2014): *Солецький (Solecki) Лукаш Остоя*, [в:] *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*, т. 2, ред. І.О. Вакарчук, Львів, 453.
- Хоркава Ірина (2016): *Греко-католицька Семінарія у Львові (1783–1929 рр.) як попередниця Греко-католицької Богословської Академії*, „Наукові Записки Національного Університету «Острозька академія». Серія «Релігієзнавство», вип. 1, 81–90.
- Чорний Модест (2011): *Домославський (Domosławski) Францішек Бернард*, [в:] *Encyclopedia. Львівський Національний Університет імені Івана Франка*, т. 1, ред. І.О. Вакарчук, Львів, 457.
- Чорний Модест, Сіромський Руслан (2011): *Діханіч (Dichanicz, у документах також Dichanik або Dichanig) Вінцент*, [в:] *Encyclopedia. Львівський Національний Університет імені Івана Франка*, т. 1, ред. І.О. Вакарчук, Львів, 42.
- Чорний Модест (2014): *Мараморос (Maramoros) Теодат*, [в:] *Encyclopedia. Львівський Національний Університет імені Івана Франка*, т. 2, ред. І.О. Вакарчук, Львів, 95.

Spis ilustracji

1. Grono profesorów Wydziału Teologicznego, październik 1917
Górny rząd od lewej: ks. Kazimierz Wais, ks. Stanisław Narajewski, ks. Błażej Jaszowski, ks. Tyt Myszkowski, ks. Franciszek Lisowski. Środkowy rząd od lewej: ks. Józef Komarnicki, ks. Adam Gerstman, ks. Iwan Bartoszewski. Dolny rząd od lewej: ks. Władysław Żyła, ks. Mieczysław Tarnawski, ks. Szczepan Szydelski, ks. Ignacy Grabowski, ks. Józef Boczar (Śląska Biblioteka Cyfrowa, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. 1918–1933*, Lwów 1934) [<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/12804/edition/11674>] (domena publiczna) 112
2. Zgoda Kurii Metropolitalnej we Lwowie na prowadzenie nauczania archeologii chrześcijańskiej i liturgii historycznej na Wydziale Teologicznym przez ks. Zdzisława Obertyńskiego z podpisem arcybiskupa Bolesława Twardowskiego (1930) DALO, z. 26, op. 5, spr. 1390, k. 1.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR-UA_000_26_0_5_1390_49417&view=single&p=3&browser=seadragon 144

3. Odpis pisma stwierdzające nadanie tytułu c.k. profesora ks. Stanisławowi Żukowskiemu (1913)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 680, k. 8.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_680_49461&p=11&browser=seadragon..... 152
4. Odpis mianowania ks. Aleksego Klawka profesorem nadzwyczajnym przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (1922)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 866, k. 12.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_866_49450&p=15&browser=seadragon 153
5. Odpis świadectwa chrztu ks. Andrzeja Mytkowicza (1873)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 1314, k. 2.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1314_49422&p=5&browser=seadragon 155
6. Poświadczenie wpisania studenta Stanisława Narajewskiego na Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego (1879)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 1332, k. 4.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1332_49420&p=7&browser=seadragon 156
7. Odpis uchwały Rady Wydziału Teologicznego zatwierdzającej ks. Józefa Umińskiego na stanowisko docenta historii Kościoła powszechnego (1925)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 1922, k. 5.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1922_49383&p=8&browser=seadragon 159
8. Grobowiec ks. Adama Gerstmann. Cmentarz Łyczakowski (pole 72, grób nr 205) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024)..... 161
9. Grobowiec ks. Stanisława Narajewskiego. Cmentarz Łyczakowski (pole 12, grób nr 368) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024) 161

